

Het Decreet Rechtspositie Minderjarigen: een internationaalrechtelijke toetsing

Ellen Desmet

Stafmedewerker van het Kenniscentrum Kinderrechten vzw (KeKi)

Johan Put

Hoogleraar K.U.Leuven, verbonden aan het Instituut voor Sociaal Recht (ISR) en het Leuvens Instituut voor Criminologie (LINC) en vicevoorzitter van het Kenniscentrum Kinderrechten vzw (KeKi)

1. INLEIDING

Dit artikel toetst het Decreet betreffende de Rechtspositie van de Minderjarige in de integrale jeugdhulp (DRM)¹ aan een aantal instrumenten van internationaal recht. Een dergelijke toetsing maakt niet alleen duidelijk in welke opzichten het DRM vernieuwend is, maar ook op welke vlakken het DRM misschien niet voldoet aan internationaalrechtelijke verplichtingen en/of het inspiratie kan putten uit andere instrumenten. Het gaat om een verkennende en beperkte toetsing. Alleen de bepalingen van het DRM zelf worden onder de loep genomen. Andere Vlaamse of federale wetgeving is niet meegenomen in de analyse, evenmin als beleidsdocumenten en de praktijk. Bovendien wordt voor de toetsing het internationale kader beperkt tot vier instrumenten:

- i) het Verdrag inzake de rechten van het kind van 1989 (Kinderrechtenverdrag of VRK)²;
- ii) aanbeveling (2005)5 van het Comité van Ministers van de Raad van Europa over de rechten van kinderen die leven in een instelling (aanbeveling (2005)5)³;
- iii) de *Quality4Children Standards for out-of-home care in Europe* van 2007 (Q4C-Standaarden)⁴;
- iv) de richtlijnen van de Verenigde Naties betreffende alternatieve zorg van 2009 (VN-Richtlijnen)⁵.

De structuur van het artikel is als volgt. Na een beknopte voorstelling van de geselecteerde instrumenten (sectie 2), worden het territoriale, het materiële en het personele toepassingsgebied van de instrumenten besproken (sectie 3). Vervolgens worden de vergelijking en toetsing uitgevoerd in drie stappen. Eerst worden de bepalingen geïdentificeerd die zowel in het DRM als in één of meerdere andere instrumenten voorkomen (sec-

tie 4). In een tweede beweging wordt onderzocht welke rechten van de minderjarige alleen in het DRM gewaarborgd zijn (sectie 5). Ten derde wordt bekeken welke bepalingen niet in het DRM maar wel in de internationale instrumenten voorkomen (sectie 6). Ten slotte wordt een evaluatie uitgevoerd vanuit drie perspectieven (sectie 7).

Deze bijdrage is gebaseerd op een uitgebreidere studie, die geraadpleegd kan worden op de website van het Kenniscentrum Kinderrechten (www.keki.be).

2. VIJF INSTRUMENTEN ONDER DE LOEP

2.1. DE KEUZES TOEGELICHT

Voor de toetsing van het DRM werden vier internationale instrumenten geselecteerd waarbij geopteerd werd voor een in verschillende opzichten divers palet. Een evenwicht tussen internationale (VRK, VN-Richtlijnen) en Europese (aanbeveling (2005)5 en Q4C-Standaarden) instrumenten werd gewaarborgd. Naast drie publieke instrumenten werd één privaat instrument (Q4C-Standaarden) toegevoegd aan de selectie. Alleen het VRK en het DRM hebben bindende kracht; de andere instrumenten zijn “zacht” recht (*soft law*) en dus niet bindend. De drie instrumenten die zich specifiek richten op kinderen in zorg werden ook elders geïdentificeerd als de meest belangwekkende recente evoluties op dit domein⁶. Ten slotte werd ervoor geopteerd om instrumenten die focussen op de rechtspositie van jongeren in detentie⁷ niet mee te nemen in de toetsing, omdat deze reeds uitgebreid geanalyseerd geweest zijn in eerder onderzoek⁸. Een aantal relevante aspecten van de instrumenten wordt hierna kort besproken.

1. Decr.VI. 7 mei 2004 betreffende de rechtspositie van de minderjarige in de integrale jeugdhulp, BS 4 oktober 2004.

2. Wet 25 november 1991, BS 17 januari 1992.

3. Aanbeveling (2005)5 van het Comité van Ministers van de Raad van Europa “on the rights of children living in residential institutions”.

4. FICE, IFCO en SOS CHILDREN'S VILLAGES, *Quality4Children Standards for Out-of-Home Child Care in Europe*, 2007, 87 p., www.quality4children.info (hierna verkort Q4C-Standaarden).

5. VN Doc. A/RES/64/142.

6. Zie B. GUDBRANDSSON, *Rights of children at risk and in care*, Straatsburg, Council of Europe Publishing, 2006, 6-7.

7. Zie bv. de “Rules for the Protection of Juveniles Deprived of their Liberty” (Havana Rules), VN Doc. A/RES/45/113.

2.2. HET KINDERRECHTENVERDRAG (1989)

Het VRK bevat zowel burgerlijke en politieke rechten, als economische, sociale en culturele rechten. Het verenigen van deze verschillende soorten rechten in één comprehensief instrument beklemtoont het gelijkwaardige belang en de onderlinge samenhang van deze rechten⁹. In zijn slotbeschouwingen bij het derde rapport van België betreffende het VRK stelde het Comité voor de Rechten van het Kind met betrekking tot kinderen die opgroeien buiten een gezinsomgeving:

- Het Comité is bezorgd dat kinderopvang nog steeds hoofdzakelijk focust op het plaatsen van kinderen in residentiële instellingen en dat de Franse Gemeenschap het grootste aantal geïnstitutionaliseerde kinderen in Europa telt. Het Comité maakt zich verder zorgen over de lange wachtlijsten voor het plaatsen van kinderen en de frequente wijzigingen in de plaatsing.
- Het Comité beveelt de lidstaat aan zijn wettelijk kader te herzien om de plaatsing van kinderen in instellingen te voorkomen en daarom waar nodig families te voorzien van sociale en economische bijstand bij de opvoeding en rechtsbijstand. Het Comité beveelt de lidstaat tevens aan een prioriteit te maken van een familiale in plaats van een institutionele kinderopvangsetting en regelmatig de plaatsingen te evalueren zoals vereist onder artikel 25 van het verdrag. Het Comité vestigt verder de aandacht op de richtlijnen betreffende alternatieve kinderopvang in resolutie 64/142 van de Algemene Vergadering van 20 november 2009¹⁰.

2.3. HET DECRET RECHTSPOSITIE MINDERJARIGEN (2004)

Voor de uitwerking van het DRM¹¹ werd het Kinderrechtenverdrag “als basisreferentiekader” gehanteerd¹². Gelet op de discussies rond de directe en de horizontale werking van het VRK, wil het DRM een bijdrage vormen tot de “integratie van de internationale norm in het eigen recht” en zo interpretatie- en toepassingsvragen helpen oplossen¹³. Bovendien moet een aantal bepalingen van het VRK “specifiek of aanvullend geregeld worden voor de jeugdhulp”, zoals het belang

van het kind, het recht op respect voor het gezinsleven, het recht op informatie en het recht op inspraak en participatie¹⁴. Het DRM omschrijft de verschillende rechten waarop de minderjarige zich in de integrale jeugdhulp kan beroepen “op een comprehensieve en congruente wijze: de rechten van de minderjarige worden in hun interafhankelijkheid geëxpliciteerd en eenduidig geformuleerd”¹⁵.

2.4. AANBEVELING (2005)5 OVER DE RECHTEN VAN KINDEREN DIE LEVEN IN EEN INSTELLING (2005)

Aanbeveling (2005)5 van het Comité van Ministers van de Raad van Europa over de rechten van kinderen die leven in een instelling is de eerste aanbeveling van het Comité waarin expliciet gefocust wordt op de rechten van kinderen. De vroegere aanbevelingen gingen eerder uit van de nood aan *bescherming* van kinderen. Volgens de aanbeveling moeten de staten de nodige maatregelen nemen om een aantal beginselen en kwaliteitsstandaarden te garanderen, “met het oog op het bereiken van de volledige implementatie van de rechten van kinderen die in een instelling leven”.

De substantiële bepalingen zijn opgenomen in een appendix bij aanbeveling (2005)5, die uit drie delen bestaat. Het eerste deel bevat een aantal basisbeginselen en fundamentele rechten van het kind. Om het respect voor die basisbeginselen en fundamentele rechten te verzekeren, wordt in een tweede deel een aantal specifieke rechten erkend van kinderen die leven in een instelling. Met het oog op de implementatie van die beginselen en rechten worden in het derde deel richtlijnen en kwaliteitsstandaarden meegegeven.

In 2009 verscheen een rapport over de implementatie van aanbeveling (2005)5, gebaseerd op een vragenlijst ingevuld door 42 lidstaten, waaronder ook (de drie gemeenschappen van) België¹⁶. Globaal kwamen drie thema's naar voor waaraan de lidstaten in de toekomst bijzondere aandacht moeten besteden: nationale minimumstandaarden voor zorg, toezichtsystemen en steun tijdens de nazorg¹⁷. In haar antwoorden verwees de Vlaamse Gemeenschap regelmatig naar het DRM, “dat de aanbevelingen van Rec(2005)5 weerspiegelt”¹⁸.

8. Zie T. LIEFAARD, *Deprivation of Liberty of Children in Light of International Human Rights Law and Standards*, Antwerpen, Intersentia, 2008, xxx + 696 p. (hierna verkort T. LIEFAARD, *Deprivation of Liberty of Children*); M. ROM, K. HERBOTS en J. PUT, *De rechtspositie van jongeren in detentie in een (inter)nationale perspectief*, Leuven, 2009, 208 p., www.law.kuleuven.be/isr/onlinepublicaties.html (hierna verkort M. ROM, K. HERBOTS en J. PUT, *De rechtspositie van jongeren in detentie*).
9. E. VERHELLEN, *Verdrag inzake de rechten van het kind. Achtergronden, motieven, strategieën, hoofdlijnen*, Leuven, Garant, 2000, 95.
10. VN Doc. CRC/C/BEL/CO/3-4, § 46-47.
11. Zie algemeen J. PUT en I. VAN DER STRAETE, “Integrale Jeugdhulp en Rechtspositie Minderjarigen”, *TJK* 2004, 230-257; J. PUT, *Handboek Jeugdbeschermingsrecht*, Brugge, die Keure, 2010, 546-566 (hierna verkort J. PUT, *Handboek Jeugdbeschermingsrecht*).
12. *Parl.St.* VI.Parl. 2003-2004, nr. 2063/1, 4.
13. *Ibid.*, 5.
14. *Ibid.*, 5.
15. *Parl.St.* VI.Parl. 2003-2004, nr. 2063/1, 2.
16. B. GUDBRANDSSON, *Rights of Children in Institutions. Report on the implementation of the Council of Europe Recommendation Rec(2005)5 on the rights of children living in residential institutions*, Council of Europe, 2008, 50 p.
17. *Ibid.*, 3.
18. *Ibid.*, 37.

2.5. Q4C-STANDAARDEN (2007)

De *Quality4Children Standards for out-of-home care in Europe* zijn het resultaat van een project opgezet door drie internationale niet-gouvernementele organisaties, namelijk FICE (Fédération Internationale des Communautés Educatives), IFCO (International Foster Care Organisation) en SOS Children's Villages¹⁹. De Q4C-Standaarden zijn op een zeer participatieve manier tot stand gekomen. Via de methode van *storytelling* werden verhalen van goede praktijken verzameld. De helft van de verhalen was afkomstig van kinderen en jongeren die ervaring hadden met zorg buitenshuis; de andere verhalen kwamen van biologische ouders, zorgverstrekkers en andere actoren zoals sociaal werkers en advocaten. Op basis van de analyse van deze verhalen werden de kwaliteitsstandaarden ontwikkeld. De Q4C-Standaarden zijn onderverdeeld in drie grote clusters: besluitvorming, plaatsing en nazorg. Elke cluster bevat een aantal specifieke standaarden voor de betreffende fase. In totaal zijn er 18 standaarden.

2.6. VN-RICHTLIJNEN BETREFFENDE ALTERNATIEVE ZORG (2009)

De discussie rond de ontwikkeling van internationale normen met betrekking tot kinderen zonder ouderlijke zorg werd op gang getrokken door lobbywerk van UNICEF en International Social Services. In 2005 organiseerde het Comité voor de Rechten van het Kind een algemene discussiedag over "Kinderen zonder Ouderlijke Zorg", waarbij werd opgeroepen om internationale standaarden voor te bereiden voor de bescherming van en alternatieve zorg voor deze kinderen²⁰. Een eerste ontwerptekst werd opgesteld door een ngo-werkgroep rond kinderen zonder ouderlijke zorg en becommentarieerd door verschillende actoren. Na een reeks intergouvernementele consultaties nam de Mensenrechtenraad in juni 2009 een resolutie aan waarbij ze de richtlijnen ter goedkeuring voorlegde aan de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties²¹. Eind 2009 heeft de Algemene Vergadering de richtlijnen betreffende alternatieve kinderzorg verwelkomd.

De VN-Richtlijnen beogen de implementatie te bevorderen van het VRK en van andere relevante internationale instrumenten met betrekking tot de bescherming en het welzijn van kinderen die (het risico lopen om) zonder ouderlijke zorg (te) zijn (para. 1). Ze bevatten een aantal "algemene beginselen en perspectieven" (paras. 3-26). Zo is er een algemene verplichting van de Staat om de rechten van het kind te beschermen, als de

eigen familie van het kind niet in staat is om, zelfs met geschikte steun, in adequate zorg te voorzien voor het kind, of het kind achterlaat (para. 5). Daarna volgen meer specifieke bepalingen. Hier zijn vooral de algemene voorwaarden die toepasselijk zijn op alle vormen van formele alternatieve zorgvoorzieningen van belang (paras. 80-100).

3. VERGELIJKING VAN HET TOEPASSINGSGEBIED

3.1. TERRITORIAAL TOEPASSINGSGEBIED

In het DRM wordt het territoriale toepassingsgebied niet bepaald. De toelichting wijst erop dat het decreet samengelezen moet worden met de bepalingen in de Grondwet die stellen dat Vlaamse decreten met betrekking tot onderwijs en persoonsgebonden aangelegenheden kracht van wet hebben in het Nederlandse taalgebied en ten aanzien van de *instellingen* gevestigd in het tweetalige gebied Brussel-Hoofdstad²². Dit betekent dat het DRM in principe niet van toepassing is ten aanzien van de *natuurlijke personen* die als jeugdhulpaanbieder gevestigd zijn in het tweetalige gebied Brussel-Hoofdstad. De bepalingen van het DRM kunnen slechts van toepassing zijn op deze personen "voor zover deze jeugdhulpaanbieders aangesloten zijn bij een jeugdhulpvoorziening die wel onder het toepassingsgebied van dit decreet valt, of voor zover de Vlaamse Regering met die personen een overeenkomst heeft gesloten met toepassing van artikel 5, 2° van het Decreet Integrale Jeugdhulp," en voor zover het aansluitingsdocument of de overeenkomst stipuleert dat de bepalingen van het DRM van toepassing zijn²³. De vier bestudeerde internationale instrumenten zijn van toepassing in België. Het VRK geldt voor alle staten die het verdrag geratificeerd hebben. De VN-Richtlijnen en aanbeveling (2005)⁵ gelden voor de lidstaten van respectievelijk de Verenigde Naties en de Raad van Europa. De Q4C-Standaarden richten zich op 32 Europese landen, waaronder België.

3.2. MATERIEEL TOEPASSINGSGEBIED

Het VRK is algemeen van toepassing. De overige instrumenten hebben een specifiek materieel toepassingsgebied. Het DRM regelt de rechten van de minderjarige in de integrale jeugdhulp. Met "jeugdhulp" wordt bedoeld het geheel van de jeugdhulpverlening en de indicatiestelling, toewijzing en trajectbegeleiding (art. 2, § 1, 2°). "Integrale" jeugdhulp is de jeugdhulpverlening die aangeboden wordt in de volgende sectoren: Kind en Gezin, de bijzondere jeugdzorg, het

19. Zie algemeen F. VAN BEEK en L. RUTJES (eds.), *Kwaliteitsstandaarden Jeugdzorg Q4C. Wat kinderen en jongeren belangrijk vinden als ze niet thuis wonen*, Houten, Bohn Stafleu van Loghum, 2009, 158 p.

20. VN Doc. CRC/C/153.

21. VN Doc. A/HRC/11/L.13.

22. Zie art. 127, § 2 Grondwet voor de centra voor leerlingenbegeleiding (onderwijs) en art. 128, § 2 Grondwet voor de jeugdhulpaanbieders van de sectoren gezondheid en welzijn (bijstand aan personen).

23. *Parl.St.* VI.Parl. 2003-2004, nr. 2063/1, 10.

Vlaams agentschap voor Personen met een Handicap, de centra voor integrale gezinszorg, het algemeen welzijnswerk, de centra voor leerlingenbegeleiding en de centra voor geestelijke gezondheidszorg (art. 4, § 1 Decreet Integrale Jeugdhulp)²⁴.

Aanbeveling (2005)⁵ is van toepassing op alle kinderen die leven in een instelling (residentiële en semiresidentiële jeugdhulpverlening). De Q4C-Standaarden richten zich op kindzorg *out-of-home*. Het toepassingsgebied van het DRM is ruimer dan dat van deze twee instrumenten, in die zin dat het DRM ook van toepassing is op jeugdhulp die verstrekt wordt aan kinderen die bij hun oorspronkelijke gezin wonen.

De Q4C-Standaarden bevatten richtlijnen voor drie fasen: besluitvorming, plaatsing en nazorg. De werkkingsfeer van het DRM is gelijklopend. Volgens de toelichting omvat jeugdhulpverlening immers “onder meer onthaal, opvang, informatie- en adviesverstrekking, bemiddeling, zorg, begeleiding, verblijf of opname en ontslag en nazorg van de minderjarige door een jeugdhulpvoorziening of een persoon”²⁵. Overeenkomstig artikel 3, § 1 is het DRM toepasselijk “vanaf het eerste contact dat een minderjarige heeft met een jeugdhulpaanbieder, de toegangspoort of de trajectbegeleiding, ongeacht op welke wijze en door wie dit contact geïnitieerd wordt”. Ook deze bepaling impliceert dat de rechten van de minderjarige tijdens de nazorg gegarandeerd moeten worden²⁶. Inhoudelijk gezien hebben de rechten in het DRM echter vooral betrekking op de jeugdhulpverlening zelf, en zijn er geen specifieke bepalingen inzake de nazorg opgenomen (*infra*).

De VN-Richtlijnen zijn van toepassing op alternatieve *formele zorg*, dit omvat (i) alle zorg verstrekt in een familiale omgeving waartoe opdracht gegeven werd door een administratieve of gerechtelijke autoriteit, en (ii) alle zorg gegeven in een residentiële omgeving, onafhankelijk van het feit of dit het gevolg is van administratieve of gerechtelijke maatregelen. Alleen wanneer dit uitdrukkelijk aangegeven is, gelden de VN-Richtlijnen ook bij *informele zorg*, dit is zorg verstrekt in een familiale omgeving door bijvoorbeeld familieleden of vrienden zonder dat dit bevolen werd door een hiertoe bevoegde instantie (para. 29(b)). Het DRM is niet van toepassing op informele zorg zoals gedefinieerd door de VN-Richtlijnen. Anderzijds is het DRM wel van toepassing op ambulante hulpverlening die zich richt tot minder-

jarigen, hun ouders, hun opvoedingsverantwoordelijken en/of personen uit hun leefomgeving.

3.3. PERSONEEL TOEPASSINGSGEBIED

Voor het personele toepassingsgebied wordt een onderscheid gemaakt tussen de personen aan wie rechten toegekend worden (*rights holders*) en de personen aan wie verplichtingen opgelegd worden (*duty bearers*).

Voor de *rights holders* is het personele toepassingsgebied afgebakend naar leeftijd en situatie. Het DRM en aanbeveling (2005)⁵ zijn van toepassing op respectievelijk minderjarigen en kinderen, dus personen jonger dan achttien jaar²⁷. Ook het VRK en de VN-Richtlijnen gelden voor alle personen onder de leeftijd van achttien jaar, tenzij volgens het op het kind van toepassing zijnde recht de meerderjarigheid eerder wordt bereikt²⁸. De VN-Richtlijnen zijn echter ook toepasselijk, waar relevant, op jongeren die al in alternatieve zorg zijn en die nadat ze meerderjarig geworden zijn, gedurende een overgangperiode verdere zorg of begeleiding nodig hebben (para. 28). Dit is een interessante bepaling, omdat zo bij meerderjarigheid een breuk in de zorg en begeleiding vermeden wordt. De Q4C-Standaarden richten zich op “kinderen en jongvolwassenen”, zonder evenwel deze termen te definiëren²⁹.

Wat de situatie van de *rights holders* betreft, is het DRM toepasselijk vanaf het moment dat er een interactie plaatsvindt tussen een minderjarige enerzijds en een jeugdhulpaanbieder, de toegangspoort of de trajectbegeleiding anderzijds (art. 3, § 1). De Q4C-Standaarden richten zich op kinderen en jongvolwassenen die in zorg buitenshuis leven of op het punt staan dit te doen. Aanbeveling (2005)⁵ geldt voor kinderen die leven in een instelling. De VN-Richtlijnen ten slotte zijn bedoeld voor “children who are deprived of parental care or who are at risk of being so” (para. 1), dus kinderen zonder adequate ouderlijke zorg. De VN-Richtlijnen zullen niet toepasselijk zijn op alle kinderen die onder het toepassingsgebied van het DRM vallen. Niet alle kinderen in de integrale jeugdhulp zijn immers zonder adequate ouderlijke zorg. Integendeel, een deel van de jeugdhulp kan ook gericht zijn naar de ouders. Anderzijds is het ook mogelijk dat kinderen zonder ouderlijke zorg geen gebruik maken van de jeugdhulp zoals gedefinieerd door het DRM, omdat zij bijvoorbeeld opgevangen worden door familieleden zonder formeel

24. Binnen die sectoren heeft de Vlaamse Regering bepaald welke jeugdhulpverlening onder het toepassingsgebied van de integrale jeugdhulp valt: art. 4, § 1 Decreet Integrale Jeugdhulp; art. 2-8 B.Vl.Reg. 11 juni 2004 tot afbakening van het toepassingsgebied van de integrale jeugdhulp en van de regio's integrale jeugdhulp tot regeling van de beleidsafstemming integrale jeugdhulp, BS 6 oktober 2004.

25. *Parl.St.* VI.Parl. 2003-2004, nr. 2063/1, 7.

26. *Ibid.*, 10.

27. Art. 3 en 2, § 1, 8° DRM; RAAD VAN EUROPA, “Building a Europe for and with children – 2009-2011 Strategy” (Stockholm Strategy), noot 1.

28. Art. 1 VRK; para. 27 VN-Richtlijnen.

29. Q4C-Standaarden, 11.

kader. Dan gelden de bepalingen van de VN-Richtlijnen inzake informele zorg, maar is het DRM niet van toepassing.

Wie zijn de *duty bearers*? Aan wie leggen de instrumenten verplichtingen op om de rechten/standaarden van kinderen in zorg te realiseren? Het DRM is van toepassing op de jeugdhulpaanbieders, de toegangspoort en de trajectbegeleiding (art. 3, § 1). Het VRK, aanbeveling (2005)⁵ en de VN-Richtlijnen leggen, als instrumenten van internationaal recht, verplichtingen op aan staten. Daaronder vallen de overheidsinstellingen die jeugdhulp verstrekken. Zo moeten overeenkomstig aanbeveling (2005)⁵ de regeringen van de lidstaten van de Raad van Europa de nodige maatregelen nemen zodat de rechten van kinderen die leven in een instelling gerealiseerd worden. In de laatste paragraaf wijst de aanbeveling er evenwel op dat naast overheidsinstellingen, ook niet-gouvernementele organisaties, religieuze organisaties en andere private instellingen een belangrijke rol kunnen spelen ten aanzien van kinderen die leven in een instelling. Het betrekken van niet-gouvernementele instellingen mag lidstaten echter niet bevrijden van hun verplichtingen zoals die neergelegd zijn in de aanbeveling. De Q4C-Standaarden hebben een veel ruimere reikwijdte; ze zijn gericht op alle partijen die betrokken zijn bij kindercare buitenshuis, waaronder de kinderen en jongvolwassenen zelf, biologische families van wie er één of meer kinderen in zorg buitenshuis leven of op het punt staan dit te doen, zorgverstrekkers, managers van zorgorganisatie, sociaal werkers, kindbeschermingsdiensten, onderzoekers, ngo's die werken rond de kindertijd en de ontwikkeling van jongeren, en vertegenwoordigers van publieke autoriteiten³⁰.

3.4. VERHOUDING TOT ANDERE INSTRUMENTEN

Hoe verhouden deze instrumenten zich tot elkaar en tot andere instrumenten? Vooreerst is er het verschil in bindende kracht tussen het DRM en het VRK enerzijds en de overige instrumenten anderzijds. Als verdrag staat het VRK bovendien hoger in de hiërarchie der normen dan het decreet. Zowel het VRK als het DRM stelt dat indien er een strengere norm geldt dan degene in het verdrag of het decreet, de strengste norm geldt³¹. De VN-Richtlijnen bepalen in dezelfde zin dat niets uit de richtlijnen mag worden geïnterpreteerd als het bemoedigen of het door de vingers zien van lagere standaarden dan deze die in een bepaalde staat toepasselijk zijn (para. 26). Aanbeveling (2005)⁵ herbevestigt

de juridische teksten die relevant zijn voor kinderen die leven in een instelling, waaronder het VRK. De Q4C-Standaarden vullen het kader van het VRK en aanbeveling (2005)⁵ aan met kwaliteitsstandaarden die direct toegepast kunnen worden in de praktijk³².

4. OVERLAPPENDE BEPALINGEN

4.1. IN ALLE INSTRUMENTEN

Heel wat thema's komen aan bod in alle (relevante) instrumenten. Tussen de bepalingen zijn er echter vaak verschillen in benadering, bewoordingen en draagwijdte. Waar de bepalingen van het DRM geformuleerd zijn als rechten van de minderjarige, worden dezelfde zaken in andere instrumenten ingeschreven als verplichtingen voor de Staat (bv. VRK) of als door de jeugdhulpverlener na te streven kwaliteitsstandaarden (bv. Q4C-Standaarden).

– BELANG VAN DE MINDERJARIGE

Het belang van de minderjarige wordt consequent benadrukt als belangrijke standaard. Artikel 3 VRK stelt dat bij alle maatregelen betreffende kinderen, de belangen van het kind “een eerste overweging” vormen³³. Overeenkomstig artikel 5 DRM vormt het belang van de minderjarige “de belangrijkste overweging” bij het verlenen van jeugdhulp. Er zijn dus twee verschillen in formulering tussen het VRK en het DRM (“een/de” en “eerste/belangrijkste”). Artikel 5 DRM bepaalt verder dat het belang van de minderjarige vastgesteld wordt in dialoog met de minderjarige zelf, waarbij aan zijn mening passend gevolg wordt gegeven, rekening houdend met zijn leeftijd en maturiteit. Deze formulering ligt in het verlengde van artikel 12(1) VRK inzake het recht van een kind om zijn mening te uiten. Op die manier “worden op papier althans het recht zijn mening te uiten en het belang van het kind met elkaar verzoend”³⁴. Ten slotte stelt artikel 5 DRM dat bij de vaststelling van het belang van de minderjarige “tevens respect vereist is voor de mening en voor de verantwoordelijkheden van de ouders”. De formulering “tevens respect” is minder zwaar dan “passend gevolg”, en lijkt er dus op te wijzen dat bij het bepalen van het belang van de minderjarige een zwaarder gewicht gegeven zal worden aan de mening van de minderjarige dan aan de mening van de ouders³⁵. Het belang van de minderjarige moet worden gezien als een overkoepelend beginsel, dat richting geeft aan de interpretatie en toepassing van de andere bepalingen van het DRM³⁶.

30. *Ibid.*

31. Art. 41 VRK en art. 3, § 2 DRM.

32. Q4C-Standaarden, 5 en 10.

33. De officiële Nederlandse vertaling van het VRK spreekt ten onrechte van “de” eerste overweging (BS 13 juli 1991).

34. W. VANDENHOLE, “Twintig jaar kinderrechtenverdrag (1989-2009): een Belgische stand van zaken,” *RW* 2009, 401 (hierna verkort W. VANDENHOLE, “Twintig jaar kinderrechtenverdrag”).

35. Zie J. PUT, *Handboek Jeugdbeschermingsrecht*, 548.

36. *Ibid.*, 547-548.

Aanbeveling (2005)⁵ benadrukt dat bij een plaatsing het belang van het kind de belangrijkste overweging moet zijn. Bovendien kan het recht van een kind om regelmatig contact te onderhouden met zijn familie en andere belangrijke personen enkel beperkt worden als dit noodzakelijk is in het belang van het kind. Ten slotte moet de instelling over gemengde leefeenheden beschikken, wanneer dit in het belang van het kind is. Overeenkomstig de Q4C-Standaarden zijn de veiligheid en het belang van het kind de hoogste prioriteit bij het beslissingsproces inzake een interventie (standaard 1). Bij dit beslissingsproces worden twee vragen gesteld: Welke oplossing komt best tegemoet aan de belangen van het kind? En als er nood is aan zorg buitenshuis, wat is dan de best mogelijke vorm van plaatsing voor het kind? (standaard 3). De overgang naar het leven in zorg buitenshuis moet worden gezien als een proces met als belangrijkste doelstelling het verzekeren van het belang van het kind en het welzijn van alle betrokken partijen (standaard 5). De relatie van het kind met zijn oorspronkelijke familie wordt gestimuleerd indien dit in het belang van het kind is (standaard 8). Alle beslissingen binnen de reikwijdte van de VN-Richtlijnen moeten gegrond zijn in het belang en de rechten van het betrokken kind (para. 6). In paragraaf 7 wordt dieper ingegaan op de manier waarop het belang van het kind vastgesteld moet worden. Ook verschillende andere bepalingen van de VN-Richtlijnen verwijzen naar de standaard van “best interests of the child”.

– VERBOD VAN DISCRIMINATIE

Het discriminatieverbod wordt voor kinderen uitdrukkelijk bevestigd in artikel 2 VRK. Aangezien het VRK een hogere rechtsnorm is dan het DRM (*supra*), is de bepaling in artikel 6 DRM dat de in het decreet opgesomde rechten zonder onderscheid gelden voor alle minderjarigen in principe overbodig³⁷. Aanbeveling (2005)⁵ herhaalt het verbod van discriminatie in het kader van (de beslissing inzake) plaatsing, en noemt het “recht op gelijke kansen” als een specifiek recht van kinderen die leven in een instelling. Verschillende van de Q4C-Standaarden zijn gegrond in het verbod van discriminatie³⁸. Ook de VN-Richtlijnen bevestigen het non-discriminatiebeginsel (para. 6)³⁹. De nodige maatregelen moeten worden genomen zodat kinderen in alternatieve zorg niet gestigmatiseerd worden, tijdens of na hun plaatsing (para. 95).

– RECHT OP INFORMATIE

Het beschikken over duidelijke en adequate informatie

is een basisvoorwaarde voor het kunnen uitoefenen van andere rechten. Overeenkomstig artikel 17 VRK hebben kinderen een algemeen recht op toegang tot informatie, in het bijzonder wanneer deze belangrijk is voor hun welzijn en gezondheid⁴⁰. Artikel 11, § 1 DRM stelt dat de minderjarige recht heeft op “duidelijke, toereikende en voor hem begrijpelijke informatie over de jeugdhulp en over alle zaken die daarmee verband houden, inzonderheid leefregels en afspraken”. Aanbeveling (2005)⁵ voorziet in het recht voor kinderen die leven in een instelling “om geïnformeerd te worden over kinderrechten en de regels van de instelling op een kindvriendelijke manier”. Wat het *voorwerp* van het recht op informatie betreft, bepalen beide instrumenten uitdrukkelijk dat in de context van (semi)residentiële hulpverlening kinderen geïnformeerd moeten worden over de leefregels en afspraken van de instelling. Daarnaast voorziet aanbeveling (2005)⁵ uitdrukkelijk in het recht op informatie over kinderrechten. In het DRM is het voorwerp van het informatierecht ruimer geformuleerd, als “over de jeugdhulp en over alle zaken die daarmee verband houden”. Dit omvat ook een informatieverplichting over kinderrechten⁴¹. Aangezien het voorwerp van het recht op informatie zo ruim geformuleerd is, zal het niet realistisch zijn dat de minderjarige over alle zaken die verband houden met de jeugdhulp altijd geïnformeerd wordt. De plicht om informatie te verstrekken lijkt dan ook eerder een inspanningsverbintenis dan een resultaatverbintenis te zijn⁴². Inzake de *wijze* van informatieverstrekking benadrukken het DRM en aanbeveling (2005)⁵ dat de informatie “duidelijk, toereikend en begrijpelijk” moet zijn respectievelijk “op een kindvriendelijke manier” verstrekt moet worden (*infra*).

In tegenstelling tot aanbeveling (2005)⁵ voorziet het DRM in de mogelijkheid om bepaalde informatie niet mee te delen, op voorwaarde dat dit in het belang van het kind is (art. 11, § 2). Een dergelijke beslissing moet gemotiveerd worden en opgenomen in het dossier van de minderjarige. De vertrouwenspersoon van de minderjarige (zie art. 24) wordt wel over deze zaken geïnformeerd. Een aantal bepalingen inzake het recht op informatie wordt vermeld in artikel 14 DRM, dat gaat over het recht op respect voor het gezinsleven. Als de jeugdhulpverlening een minderjarige scheidt van zijn ouders of opvoedingsverantwoordelijke, heeft de minderjarige recht op informatie over die persoon, tenzij dit ingaat tegen het belang van de minderjarige. Gevoelige informatie over een ouder of opvoedingsverantwoordelijke moet worden meegedeeld op een manier die het welzijn van de minderjarige zo min mogelijk schaadt.

37. *Ibid.*, 550.

38. Q4C-Standaarden, Annex, Reference Frame to the Convention on the Rights of the Child.

39. Zie ook para. 10 VN-Richtlijnen.

40. Zie ook art. 9, § 4 en 13 VRK.

41. Zie *Parl.St. VI.Parl. 2003-2004*, nr. 2063/1, 15.

42. Zie J. PUT, *Handboek Jeugdbeschermingsrecht*, 551.

Ook de Q4C-Standaarden beklemtonen het belang van informatie in de verschillende fasen. Bij de besluitvorming moet het kind op een juiste manier geïnformeerd zijn over zijn situatie (standaard 2) en moeten alle partijen die direct betrokken zijn bij de ontwikkeling van het kind belangrijke informatie inzake de besluitvorming ontvangen en delen (standaard 3). Ook tijdens de plaatsing moet het kind goed geïnformeerd worden, om zo te kunnen participeren bij besluiten die zijn leven beïnvloeden (standaard 11). Gedurende de nazorgprocedure ontvangen alle betrokken partijen alle relevante informatie die hoort bij hun rol in het proces (standaard 16).

Overeenkomstig de VN-Richtlijnen moet het kind toegang hebben tot alle noodzakelijke informatie, opdat het zijn mening kan vormen en adequaat geconsulteerd kan worden (paras. 6 en 57). Specifiek moeten het kind en zijn ouders of anderen met ouderlijke verantwoordelijkheid volledig geïnformeerd zijn over alle opties inzake alternatieve zorg (para. 64) en over het recht om inzake een plaatsingsbeslissing een verzoeg te richten tot de rechtbank (para. 66). Wanneer een kind in alternatieve zorg geen contact heeft met zijn familie, moet het toegang hebben tot informatie over de situatie van zijn familieleden (para. 81). Indien de ouders van het kind afwezig zijn of in de onmogelijkheid verkeren om dagelijkse beslissingen te nemen in het belang van het kind, en de plaatsing van het kind in alternatieve zorg bevolen werd door een bevoegde autoriteit, moet aan een individu of entiteit het recht toegewezen worden om zulke beslissingen te nemen in plaats van de ouders, in volledig overleg met het kind (para. 101). Eén van de verantwoordelijkheden van deze aangewezen persoon of entiteit is het kind te informeren over zijn rechten (para. 104).

– *GEZINSLEVEN: HET RECHT VAN EEN MINDERJARIGE OM NIET TEGEN ZIJN WIL GESCHIEDEN TE WORDEN VAN ZIJN OUDERS*

In het kader van de jeugdhulp omvat het recht op respect voor het gezinsleven meerdere aspecten. Een eerste aspect betreft het recht van de minderjarige om met zijn ouders samen te leven. Indien de minderjarige (toch) van zijn ouders of opvoedingsverantwoordelijken verwijderd wordt, heeft een tweede recht betrekking op het verkrijgen van informatie over en het hebben van regelmatig contact met de ouders en andere personen. Een derde aspect is het recht op ondersteuning bij het zoeken naar informatie over de situatie van familieleden (*infra*).

Inzake de scheiding van de minderjarige van zijn ouders is er een subtiel maar cruciaal verschil tussen de bepaling van het DRM en het VRK. Artikel 13 DRM leest: “Tenzij een rechterlijke beslissing dat beveelt, kan een minderjarige niet *tegen zijn wil* van zijn ouders worden gescheiden.”⁴³ Artikel 9 VRK stelt echter: “De staten die partij zijn, waarborgen dat een kind niet wordt gescheiden van zijn ouders *tegen hun wil*, tenzij de bevoegde autoriteiten (...) beslissen dat deze scheiding noodzakelijk is in het belang van het kind.”⁴⁴ In het DRM primeert de mening van de minderjarige (“tegen zijn wil”), terwijl in het VRK de mening van de ouders bepaalt of een minderjarige al dan niet van hen gescheiden wordt (“tegen hun wil”). De rechtsbescherming van de minderjarige is in het DRM dus beduidend groter dan in het VRK. In beide instrumenten wordt de mogelijkheid opengelaten dat een externe instantie toch de verwijdering van de minderjarige van zijn ouders beveelt, ook al gaat dat tegen de wil van de minderjarige (DRM) of de ouders (VRK) in, als dit in het belang van de minderjarige is. Ook hier is het decreet strikter dan het verdrag: in het DRM kan alleen een rechter dergelijke beslissing nemen, terwijl het VRK spreekt over “bevoegde autoriteiten, onder voorbehoud van de mogelijkheid van rechterlijke toetsing”.

De drie andere instrumenten zijn hoofdzakelijk van toepassing op kinderen die reeds van hun ouders gescheiden zijn, namelijk op kinderen die leven in een instelling (aanbeveling (2005)5), bij *out-of-home child care* (Q4C-Standaarden) of op kinderen zonder ouderlijke zorg of die het risico lopen die zorg te verliezen (VN-Richtlijnen). Deze teksten bevatten geen uitdrukkelijk recht dat een minderjarige niet van zijn ouders gescheiden mag worden, maar vooral aanbeveling (2005)5 en de VN-Richtlijnen benadrukken wel het belang van en de prioriteit die gegeven wordt aan het opgroeien bij de natuurlijke ouders of familie⁴⁵.

– *GEZINSLEVEN: CONTACT MET OUDERS EN ANDERE PERSONEN (ALS MINDERJARIGE VAN HEN GESCHIEDEN LEEFT)*

Als een concretisering van het recht op respect voor het gezinsleven bevatten alle instrumenten een of meer bepalingen inzake het contact van een minderjarige met zijn ouders en soms ook andere personen, in het geval dat de minderjarige van deze personen gescheiden leeft⁴⁶. Er is eensgezindheid tussen de vijf instrumenten over de omstandigheden waarin dit contact beperkt kan worden: dit kan alleen als het in het belang van de minderjarige is. De verdere formulering van de bepalingen loopt echter op een aantal punten uiteen.

43. Eigen benadrukking. Overeenkomstig artikel 4, § 2 DRM kan de minderjarige dit recht slechts zelfstandig uitoefenen indien hij tot een redelijke beoordeling van zijn belangen in staat is, rekening houdend met zijn leeftijd en maturiteit. Als de minderjarige twaalf jaar of ouder is, is er een – weerlegbaar – vermoeden dat hij tot zo'n redelijke beoordeling in staat is (*infra*).

44. Eigen benadrukking.

45. Zie para. 3 VN-Richtlijnen.

46. Zie art. 9, § 3 VRK, art. 14 DRM, standaard 8 van de Q4C-Standaarden, paras. 81-82 VN-Richtlijnen.

Zo erkennen het VRK, het DRM en aanbeveling (2005)⁵ een *recht* van de minderjarige op contact, terwijl in de Q4C-Standaarden en de VN-Richtlijnen gesproken wordt van het *aanmoedigen en faciliteren* van het contact van de minderjarige met zijn familie, zonder dat dit als een recht geformuleerd is. Inzake de modaliteiten van het contact stellen het VRK, het DRM en aanbeveling (2005)⁵ dat het moet gaan om *regelmatig* contact. Het VRK en het DRM beklemtonen ook dat een *persoonlijk of direct* contact bedoeld wordt. De andere instrumenten bevatten geen preciseringen hieromtrent.

De *omstandigheden* waarin de bepaling van toepassing is, zijn ook enigszins verschillend. Artikel 9, § 3 VRK geldt als het kind gescheiden is van één of beide ouders; artikel 14 DRM is van toepassing als jeugdhulpverlening de minderjarige scheidt van zijn ouder of opvoedingsverantwoordelijke – dus bij (semi)residentiële hulpverlening. Bij de drie andere instrumenten valt het toepassingsgebied van de bepaling samen met het algemene toepassingsgebied van het instrument: voor kinderen die leven in een instelling (aanbeveling (2005)⁵), bij *out-of-home child care* (Q4C-Standaarden) en voor kinderen in alternatieve zorg (VN-Richtlijnen).

De grootste discrepantie tussen de instrumenten situeert zich op het vlak van de *personen* met wie het contact moet worden onderhouden. Het VRK is het meest restrictief, want het spreekt enkel over contact met “beide ouders” (art. 9, § 3). Het DRM voegt hier de opvoedingsverantwoordelijken aan toe (art. 14). Overeenkomstig standaard 8 van de Q4C-Standaarden moet het contact met de “oorspronkelijke familie” aangemoedigd worden. Aanbeveling (2005)⁵ voorziet in een recht op regelmatig contact met de “familie van het kind en andere belangrijke personen”. Ook broers en zussen hebben uitdrukkelijk het recht om, waar mogelijk, regelmatig contact met elkaar te onderhouden. Voor dit recht van broers en zussen voorziet de aanbeveling niet in een beperkingsmogelijkheid op grond van het belang van het kind. De VN-Richtlijnen hebben de ruimste benadering: bij een kind in alternatieve zorg moet het contact gefaciliteerd worden met “zijn familie, alsook met andere personen die dicht bij hem staan, zoals vrienden, burens en vroegere zorgverstrekkers” (para. 81)⁴⁷.

– PARTICIPATIE: RECHT OP PARTICIPATIE OP INDIVIDUEEL NIVEAU

Eén van de vernieuwende aspecten van het VRK was het recht van het kind om zijn eigen mening te uiten (art. 12). Aan die mening moet passend belang gehecht worden in overeenstemming met de leeftijd en maturiteit van het kind. De term “participatie” wordt in

het VRK niet gebruikt. Het DRM bevat wel uitdrukkelijk een “recht op participatie” van de minderjarige bij de totstandkoming en de uitvoering van de buitengerechtelijke jeugdhulp die hem wordt verleend. In het raam van de gerechtelijke jeugdhulp heeft de minderjarige dit recht slechts voor zover het niet in strijd is met de toepasselijke procedureregels. De formulering van artikel 16 DRM ligt grotendeels in de lijn van artikel 12 VRK, alhoewel in het DRM aan de mening van de minderjarige slechts “in de mate van het mogelijke” passend gevolg moet worden gegeven. Dit zwakker element wordt gecompenseerd doordat het DRM een motiveringsplicht bevat indien er aan de mening van de minderjarige geen passend gevolg wordt gegeven. Die motivering wordt op vraag van de minderjarige aan het dossier toegevoegd. Die motiveringsplicht is een vernieuwend element van het DRM, dat niet voorkomt in de andere instrumenten. Bovendien heeft de minderjarige overeenkomstig artikel 17 DRM recht op participatie bij de periodieke evaluatie van de jeugdhulpverlening die hij krijgt (*infra*). Ook volgens aanbeveling (2005)⁵ moet bij de periodieke herziening van de plaatsing rekening gehouden worden met de mening van het kind.

Aanbeveling (2005)⁵ bevat daarnaast een recht om te participeren in besluitvormingsprocessen met betrekking tot het kind en de leefomstandigheden in de instelling. Overeenkomstig de Q4C-Standaarden wordt het kind “gestimuleerd om te participeren” in het besluitvormingsproces (standaard 2), bij besluiten die zijn leven beïnvloeden tijdens de plaatsing (standaard 11) en in de nazorgprocedure (standaard 17). Alle beslissingen en initiatieven binnen het kader van de VN-Richtlijnen moeten het recht van het kind respecteren om geconsulteerd te worden en het recht dat er met zijn mening rekening gehouden wordt in overeenstemming met zijn evoluerende capaciteiten (paras. 6 en 57). De VN-Richtlijnen bevatten geen uitdrukkelijk recht van het kind om te participeren, maar enkel (een beperkter) recht om geconsulteerd te worden. Er wordt wel gesteld dat een beschermingsmaatregel voor een kind zoveel mogelijk uitgevoerd moet worden “met de participatie van zijn ouders of wettelijke voogden en mogelijke pleegouders en zorgverstrekkers, met respect voor zijn bijzondere noden, overtuigingen en bijzondere wensen” (para. 65).

– RECHT OP PERIODIEKE EVALUATIE

Overeenkomstig artikel 25 VRK heeft een kind, dat door de bevoegde autoriteiten uit huis is geplaatst, recht op een periodieke evaluatie van die behandeling en van alle andere omstandigheden die verband houden met de plaatsing. Dit was de eerste keer dat een dergelijke bepaling opgenomen werd in een mensen-

47. Zie ook para. 82 VN-Richtlijnen.

rechteninstrument⁴⁸. De benadering van het DRM is ruimer. Artikel 17 DRM bepaalt dat de minderjarige recht heeft op een periodieke evaluatie van de jeugdhulpverlening die hij krijgt, in verhouding tot de duur van die hulpverlening. Jeugdhulpverlening omvat ambulante, semiresidentiële en residentiële jeugdhulpverlening⁴⁹, en is dus niet beperkt tot gevallen van plaatsing. Bovendien bevat het DRM expliciet een recht op participatie van de minderjarige bij de evaluatie van de hulpverlening (*supra*).

Aanbeveling (2005)5 voorziet in het recht van een kind op een periodieke herziening van de plaatsing. Bij een dergelijke herziening moeten alternatieven gezocht worden en moet rekening gehouden worden met de mening van het kind (*supra*). De beperking van het recht op herziening tot situaties van plaatsing is inherent aan de werkingssfeer van aanbeveling (2005)5, die geldt voor kinderen die leven in een instelling. In de Q4C-Standaarden wordt een periodieke herziening niet vermeld in de standaarden zelf, maar wel in de richtlijnen met betrekking tot de implementatie van die standaarden. Hierin wordt gesteld dat zowel het individueel zorgplan als de kwaliteit van de zorg periodiek herzien moeten worden (richtlijnen bij standaarden 6 en 7). De VN-Richtlijnen ten slotte bepalen dat de geschiktheid van de zorg die verstrekt wordt in het algemeen (para. 6) en een beslissing tot verwijdering van het kind uit de zorg van zijn familie in het bijzonder (para. 14) regelmatig herzien moeten worden. In paragraaf 67 wordt een aantal kwaliteitsstandaarden voor een dergelijke herziening gepreciseerd. Dit is de meest gedetailleerde bepaling hierover in de vijf bestudeerde instrumenten.

– RECHT OP PRIVACY

De vijf bestudeerde instrumenten erkennen allemaal het recht op privacy. Overeenkomstig artikel 16 VRK mag geen enkel kind onderworpen worden aan willekeurige of onrechtmatige inmenging in zijn privéleven. Het recht op privacy is ook ingeschreven in het DRM (art. 25), in aanbeveling (2005)5 en in de VN-Richtlijnen in het kader van formele alternatieve zorg (para. 89). De Q4C-Standaarden verwijzen expliciet naar het recht op privacy tijdens de nazorgprocedure, waarbij dit recht niet alleen toegekend wordt aan het kind/de jongvolwassene, maar ook aan zijn biologische familie (standaard 16). Bovendien is een gebrek aan privacy voor het kind één van de waarschuwingssignalen bij standaard 7: “De plek van plaatsing sluit aan bij de wensen en oorspronkelijke omgeving van het kind.”

Verschillende instrumenten bevatten eigen preciseringen van het recht op privacy. Overeenkomstig aanbeveling

(2005)5 omvat het recht op privacy van kinderen die leven in een instelling de toegang tot een vertrouwenspersoon en tot een bevoegde instantie voor vertrouwelijk advies over hun rechten (*infra*). De VN-Richtlijnen stellen dat het recht op privacy van kinderen in formele alternatieve zorg geschikte faciliteiten voor hygiëne en sanitaire behoeften inhoudt, evenals respect voor gendersverschillen en een adequate, veilige en toegankelijke bewaar ruimte voor persoonlijke bezittingen (para. 89). Artikel 25 DRM bevat vier preciseringen van het recht op privacy van de minderjarige. Het gaat om een niet-exhaustieve opsomming, gelet op het gebruik van de woordengroep “met inbegrip van”⁵⁰. Deze vier aspecten van het recht op respect voor de persoonlijke levenssfeer van de minderjarige worden hierna besproken.

Vooreerst heeft de minderjarige recht op de bescherming van zijn persoonsgegevens, “onverminderd de bepalingen van afdeling 7” (art. 25, § 1). Afdeling 7 heeft betrekking op het dossier (*infra*). Enigszins vergelijkbaar stellen de VN-Richtlijnen dat alle alternatieve zorgdiensten een duidelijk beleid moeten hebben inzake het bewaren van de vertrouwelijkheid van informatie met betrekking tot elk kind (para. 112). De overige instrumenten bevatten geen dergelijke precisering van het recht op privacy. Ten tweede heeft elke minderjarige recht op een respectvolle omgang met de eigen politieke, filosofische, ideologische of religieuze overtuiging en seksuele geaardheid (art. 25, § 2). Deze bepaling vormt een doorslag van het recht van het kind op vrijheid van gedachte, geweten en godsdienst neergelegd in artikel 14 VRK. Bij het overwegen van oplossingen inzake alternatieve zorg bepaalt het VRK bovendien dat op passende wijze rekening gehouden wordt met de etnische, religieuze, culturele en linguïstische achtergrond van het kind (art. 20, § 3 VRK). Aanbeveling (2005)5 erkent eveneens het recht van kinderen die leven in een instelling op een identiteit en op respect voor hun etnische, religieuze, culturele, sociale en linguïstische achtergrond. Ook de VN-Richtlijnen waarborgen het recht van kinderen zonder ouderlijke zorg op een identiteit en op vrijheid van godsdienst, geloof en taal (para. 16). Voor formele alternatieve zorgvoorzieningen wordt gespecificeerd dat kinderen aan de noden van hun religieuze en spirituele leven moeten kunnen voldoen. Geen enkel kind mag tijdens een plaatsing in zorg aangemoedigd of overtuigd worden om te veranderen van godsdienst of geloof (para. 88). In de Q4C-Standaarden komt het recht op respect voor de eigen identiteit slechts impliciet aan bod. Standaard 7 stelt in het algemeen dat de plek van plaatsing moet aansluiten bij de wensen en oorspronkelijke omgeving van het kind, en dat het kind moet opgroeien in een ondersteunende en beschermende omgeving.

48. Zie N. CANTWELL, “The origins, development and significance of the United Nations Convention on the Rights of the Child”, in S. DETRICK (ed.) *The United Nations Convention on the Rights of the Child: A Guide to the “Travaux préparatoires”*, Dordrecht, Martinus Nijhoff Publishers, 1992, 28.

49. *Parl.St.* VI.Parl. 2003-2004, nr. 2063/1, 7.

50. Zie J. PUT, *Handboek Jeugdbeschermingsrecht*, 564.

Het derde en vierde aspect van het recht op privacy gelden in de context van (semi)residentiële jeugdhulpverlening. De minderjarige heeft een recht om bezoek te ontvangen en om te gaan met personen van zijn eigen keuze (art. 25, § 3). Voor wat ouders, opvoedingsverantwoordelijken en familieleden betreft, overlapt deze bepaling met het recht van een minderjarige die gescheiden leeft van zijn ouders om contact met hen (en andere personen) te hebben, wat een concretisering is van het recht op respect voor het gezinsleven (*supra*). Twee modaliteiten van het recht op bezoek en omgang kunnen worden vergeleken tussen de verschillende instrumenten: de personen voor wie dit recht geldt en de omstandigheden waarin dit recht beperkt kan worden. Wat de personen betreft, heeft het DRM een zeer ruime benadering: de minderjarige heeft het recht om om te gaan met “personen van zijn eigen keuze”. Het decreet voorziet in twee omstandigheden waarin dit recht beperkt kan worden: op basis van een rechterlijke beslissing en indien de opdracht en de organisatie van de jeugdhulpaanbieder dit niet toelaten. Tenzij de beperking voortvloeit uit een rechterlijke beslissing, moet deze uitvoerig gemotiveerd worden in het dossier van de minderjarige (art. 25, § 3). Aanbeveling (2005)⁵ voorziet in een recht op regelmatig contact van het kind met zijn familie en andere belangrijke personen. Een dergelijk contact mag slechts beperkt worden als dit in het belang van het kind is. In deze beperkingsmogelijkheid is niet voorzien bij het recht van broers en zussen om regelmatig contact te onderhouden. Overeenkomstig de Q4C-Standaarden moet het kind in de nieuwe plaatsing contact kunnen houden met zijn sociale omgeving (standaard 7). Hier is geen beperkingsgrond bepaald. Ook moet de relatie van het kind met zijn familie onderhouden en ondersteund worden, op voorwaarde dat dit in het belang van het welzijn van het kind is (standaard 8). De VN-Richtlijnen ten slotte bepalen dat het contact van een kind in alternatieve zorg met zijn familie en met andere personen die dicht bij hem staan, zoals vrienden, burens en vroegere zorgverstrekkers, aangemoedigd en gefaciliteerd moet worden, voor zover dit in overeenstemming is met de bescherming en het belang van het kind (para. 81). Een laatste aspect van het recht op privacy in het DRM is het recht op overleg omtrent de verblijfsomstandigheden bij (semi)residentiële jeugdhulpverlening (art. 25, § 4). Dit is eigenlijk een onderdeel van het recht op participatie (*supra*).

– RECHT OP EEN MENSWAARDIGE BEHANDELING

Het belang van respect voor de menselijke waardigheid wordt in elk instrument benadrukt. Artikel 27 DRM herneemt bijna letterlijk de eerste zin van artikel 37(a) VRK, evenwel toegepast op de jeugdhulp: “Geen enkele

minderjarige wordt in de jeugdhulp onderworpen aan een onmenselijke of ontterende behandeling of bestrafing.”⁵¹ Ook aanbeveling (2005)⁵ waarborgt het recht op respect voor de menselijke waardigheid en fysieke integriteit van het kind. De Q4C-Standaarden stellen algemener dat de relatie tussen hulpverlener en kind gebaseerd is op begrip en respect (standaard 10). Eén van de algemene beginselen van de VN-Richtlijnen is dat kinderen te allen tijde met waardigheid en respect behandeld moeten worden, en dat ze effectief beschermd moeten worden tegen misbruik, verwaarlozing en exploitatie, ongeacht de zorgsetting waarin zij zich bevinden (para. 13). Voor formele alternatieve zorgvoorzieningen wordt dit beginsel verder uitgewerkt (paras. 92-93).

Alle instrumenten behalve de Q4C-Standaarden bevatten specifieke bepalingen inzake sancties. Aanbeveling (2005)⁵ erkent het recht van kinderen die leven in een instelling op bescherming tegen lichamelijke straffen en alle vormen van misbruik. De bepalingen van het DRM en de VN-Richtlijnen zijn gedetailleerder. Artikel 28, § 1 DRM legt een aantal vereisten op aan sancties vanwege de jeugdhulpaanbieders: dergelijke sancties moeten aangepast zijn aan de persoonlijkheid van de minderjarige en proportioneel met de ernst van de feiten. Bovendien moeten ze de opvoeding bevorderen en mogen ze geen traumatische uitwerking hebben. Volgende straffen zijn verboden: “lichamelijke straffen, geestelijk geweld, onthouding van maaltijden en, behoudens andersluidende rechterlijke beslissing, onthouding van bezoekrecht” (art. 28, § 2). Wat het onthouden van bezoekrecht betreft, gaan de VN-Richtlijnen een stapje verder door te stellen dat de beperking van het contact met familieleden en andere voor het kind belangrijke personen nooit als sanctie gebruikt mag worden (para. 96). In tegenstelling tot het DRM voorzien de VN-Richtlijnen dus niet in de mogelijkheid dat een rechterlijke beslissing het bezoekrecht zou beperken. Verder is het gebruik van geweld of een vorm van dwang onder de VN-Richtlijnen enkel geoorloofd als dat strikt noodzakelijk is om de integriteit van het kind of van anderen te vrijwaren, in overeenstemming met de wet is en op een redelijke en evenredige manier en met respect voor de fundamentele rechten van het kind gebeurt (para. 97).

Een mogelijk sanctie is vrijheidsberoving⁵². Overeenkomstig artikel 37(b) VRK mag geen enkel kind op onwettige of willekeurige wijze beroofd worden van zijn vrijheid. De vrijheidsbeneming moet gebeuren overeenkomstig de wet en mag slechts gebruikt worden als “uiterste maatregel en voor de kortst mogelijke duur”. Artikel 28, § 3 DRM bevat een aantal bijkomende voorwaarden voor het gebruik van de tijdelijke afzondering

51. Zie ook art. 19 en 37(c) VRK.

52. Zie algemeen T. LIEFAARD, *Deprivation of Liberty of Children*.

of tijdelijke vrijheidsbeperking. Dit is alleen mogelijk indien en zolang als het gedrag van de minderjarige risico's inhoudt voor zijn eigen fysieke integriteit of voor de fysieke integriteit van medebewoners of personeelsleden, of materieel vernielend werkt. De procedures inzake een tijdelijke afzondering of vrijheidsbeperking moeten duidelijk omschreven zijn in het huishoudelijk reglement van de jeugdhulpvoorziening en duidelijk meegedeeld worden. Als een beveiligingskamer gebruikt wordt, moet het huishoudelijk reglement de inrichting en het gebruik van de kamer regelen, evenals het beveiligingsdossier, de duur van de beveiliging en het toezicht. Artikel 28 DRM is omschreven geweest als "een vrij unieke en belangrijke bepaling omtrent een materie die tot nog toe niet werd geregeld, of hoogstens verweggestoken in wat duistere erkennings- en subsidiëeringsvoorwaarden of huishoudelijke reglementen"⁵³.

4.2. IN BEPAALDE INSTRUMENTEN

Verschillende bepalingen van het DRM hebben een tegenhanger in sommige, maar niet in alle internationaalrechtelijke instrumenten.

– RECHT OP JEUGDHULP

Overeenkomstig artikel 7 DRM heeft elke minderjarige recht op jeugdhulp, evenwel "binnen het beschikbare jeugdhulpaanbod". Twee bepalingen van het VRK kunnen hieraan gelinkt worden. In het algemeen verbinden de verdragsstaten zich ertoe "om het kind te verzekeren van de bescherming en de zorg die nodig zijn voor zijn welzijn" (art. 3, § 2, VRK). Meer specifiek bepaalt artikel 20, § 1 VRK dat een kind dat niet in zijn gezinsmilieu kan leven, recht heeft op bijzondere bescherming en bijstand vanwege de Staat. De Q4C-Standaarden stellen dat een kind en zijn biologische familie recht hebben op interventie als zij menen dat hun leefsituatie moet veranderen of als hun situatie erom vraagt. Aanbeveling (2005)⁵⁴ bevat geen recht op jeugdhulp vanwege de minderjarige, maar onderwerpt de plaatsing wel aan beperkende voorwaarden. Ook de VN-Richtlijnen bevatten geen expliciet recht van de minderjarige op jeugdhulp, maar wel een verplichting van de Staat om in geschikte alternatieve zorg te voorzien, wanneer de eigen familie van het kind daar, zelfs met geschikte steun, niet toe in staat is, of het kind achterlaat (para. 5).

– DUIDELIJKE COMMUNICATIE

De manier waarop met kinderen gecommuniceerd wordt, is belangrijk voor een effectieve uitoefening van hun rechten. Het recht op informatie (*supra*) hangt nauw samen met een duidelijke communicatie. Het

VRK bevat geen specifieke bepalingen inzake communicatie. Artikel 12 DRM bepaalt dat de communicatie met de minderjarige moet gebeuren "in een voor hem begrijpelijke taal, afgestemd op zijn leeftijd en maturiteit". In de toelichting wordt het begrip "taal" ruim geïnterpreteerd, als verwijzend naar onder meer de taal van minderjarigen met een handicap (bv. braille) en de taal van jonge kinderen⁵⁴. De Q4C-Standaarden vereisen dat de hulpverlener altijd open, eerlijk en respectvol communiceert met het kind (standaard 10). Bovendien moet tijdens de nazorgprocedure de communicatie zorgvuldig en effectief verlopen, en moet alle informatie zo gecommuniceerd worden dat het begrijpelijk en acceptabel is voor het kind/de jongvolwassene en zijn biologische familie (standaard 16). Aanbeveling (2005)⁵⁵ bevat geen aparte bepaling over communicatie, maar vereist wel dat informatie verstrekt wordt "op een kindvriendelijke manier" (*supra*). De VN-Richtlijnen stellen dat elke mogelijke inspanning geleverd moet worden zodat het consulteren van het kind en het geven van informatie gebeuren in de taal die het kind verkiest (para. 6).

– GEZINSLEVEN: RECHT OP ONDERSTEUNING BIJ HET ZOEKEN NAAR INFORMATIE OVER DE SITUATIE VAN FAMILIELEDEN

Artikel 15 DRM stelt dat de minderjarige, en in het bijzonder de niet-begeleide minderjarige vreemdeling, recht heeft op ondersteuning bij het zoeken naar informatie over de situatie van familieleden. Dit vormt een aspect van het recht op respect voor het gezinsleven. Enkel de VN-Richtlijnen bevatten vergelijkbare bepalingen. Indien aan een individu of entiteit, andere dan de ouders, de verantwoordelijkheid werd toegewezen om dagelijkse beslissingen te nemen in het belang van het kind omdat de ouders afwezig zijn of hier niet toe in staat zijn (para. 101), wordt het ondersteunen van het kind bij het opsporen van zijn familie vermeld als één van de specifieke taken van deze persoon of entiteit (para. 104). Voor niet-begeleide minderjarigen wordt gepreciseerd dat alle redelijke inspanningen geleverd moeten worden om hun familie op te sporen en de familiebanden te herstellen, als dit in het belang van het kind is en de betrokkenen niet in gevaar brengt (para. 146).

– PARTICIPATIE: RECHT OP PARTICIPATIE OP COLLECTIEF NIVEAU

Het DRM gaat verder dan de andere instrumenten inzake de concretisering van het recht op participatie op het niveau van het groepsleven. Zo heeft een minderjarige die in een (semi)residentiële jeugdhulpvoorziening verblijft, het recht om met zijn medebewoners te vergaderen over aspecten van de jeugdhulpverlening

53. Voetnoten weggelaten. J. Put, *Handboek Jeugdbeschermingsrecht*, 565.

54. *Parl.St. VI.Parl. 2003-2004*, nr. 2063/1, 16.

(art. 18). Deze bepaling specificeert het algemene recht op vrijheid van vreedzame vergadering, neergelegd in artikel 15 VRK. Het recht om te vergaderen kan echter beperkt worden door een rechterlijke beslissing of indien de opdracht en de organisatie van de jeugdhulpvoorziening dit vereisen. Daarnaast verplicht het DRM de jeugdhulpvoorzieningen om over een inspraakregeling te beschikken, die aan vier voorwaarden moet voldoen (art. 19). De andere drie specifieke instrumenten bevatten geen bepalingen inzake het recht van de minderjarige om te participeren op collectief niveau.

– HET DOSSIER

Het DRM voorziet in een zeer uitgebreide regeling met betrekking tot het dossier (art. 20-23). Alleen de VN-Richtlijnen bevatten ook bepalingen inzake het dossier (paras. 109-112); de overige internationale instrumenten snijden dit onderwerp niet aan. Hierna worden de bepalingen in het DRM en de VN-Richtlijnen vergeleken aan de hand van volgende vragen: Waarover moet een dossier opgesteld worden? Welke gegevens moet dit dossier bevatten? Wie moet het dossier bijhouden? Op welke wijze moet het bijgehouden worden? En hoe verloopt de toegang tot het dossier?

Het DRM omschrijft het dossier als “alle gegevens die op een systematische wijze met betrekking tot de minderjarige worden verzameld en bijgehouden” (art. 2, § 1, 16°). De VN-Richtlijnen stellen dat dossiers niet alleen over de kinderen in zorg bijgehouden moeten worden, maar ruimer “over het verlenen van diensten van alternatieve zorg, met inbegrip van gedetailleerde dossiers over alle kinderen in hun zorg, de staf in dienst en financiële transacties” (para. 109)⁵⁵. Volgens de richtlijnen moeten de dossiers over kinderen in zorg informatie bevatten over de toelating, het vertrek, de details van de plaatsing en andere persoonlijke informatie van elk kind, evenals over de familie van het kind (para. 110). Het DRM geeft – naast zijn algemene definitie – weinig verdere aanduiding over welke gegevens het dossier moet bevatten. Er wordt wel aangegeven dat de persoonsgegevens betreffende de gezondheid apart in het dossier moeten worden bijgehouden (art. 21).

Overeenkomstig artikel 20 DRM heeft de minderjarige recht op een dossier dat wordt bijgehouden door de jeugdhulpvoorziening, de toegangspoort en de trajectbegeleiding. Op pleegouders rust dus geen verplichting om een dossier bij te houden. In het raam van de VN-Richtlijnen moet een dossier opgesteld worden door agentschappen en faciliteiten die verantwoordelijk zijn voor formele zorg – dus niet door actoren in informele zorgsettings. Volgens het DRM moet het dossier “zorgvuldig” worden bijgehouden. De VN-Richtlijnen stellen

dat de dossiers over kinderen in zorg volledig, up-to-date en vertrouwelijk moeten zijn. Beide documenten benadrukken dat het dossier veilig bewaard moet worden (art. 20 DRM en para. 110 VN-Richtlijnen).

Wat de toegang tot het dossier in het DRM betreft, heeft de minderjarige, binnen vijftien dagen na zijn verzoek hiertoe, recht op toegang tot en toelichting bij de dossiergegevens die geen persoonsgegevens betreffende de gezondheid uitmaken. Dit recht op toegang geldt niet voor de volgende drie soorten gegevens: (i) gegevens die verstrekt werden door derden en die zij als vertrouwelijk aangeduid hebben, tenzij ze akkoord gaan met de toegang (vertrouwelijkheidsuitzondering); (ii) documenten die ten behoeve van gerechtelijke overheden werden opgemaakt; en (iii) gegevens waarover de minderjarige, in zijn belang, niet werd geïnformeerd (art. 22, § 1-2). De toegang tot het dossier wordt in principe mogelijk gemaakt door inzage, tenzij op die manier afbreuk gedaan zou worden aan het recht van een derde op bescherming van zijn persoonlijke levenssfeer (privacyuitzondering). Dan wordt de toegang tot het dossier mogelijk gemaakt via een gesprek, gedeeltelijke inzage of rapportage (art. 22, § 3). Het DRM bevat bovendien bepalingen over wie als derden beschouwd worden voor het toepassen van de vertrouwelijkheidsuitzondering, over wat er gebeurt als de minderjarige het recht op toegang niet zelfstandig kan uitoefenen, over het recht van de minderjarige om documenten toe te voegen aan zijn dossier en over zijn recht om een afschrift of rapport te ontvangen van de gegevens waartoe hij toegang heeft (art. 22, § 4-7). Ten slotte kan de minderjarige zich verzetten tegen de toegang door zijn ouders, opvoedingsverantwoordelijken of personen met wie hij samenwoont, tot bepaalde gegevens van het dossier (art. 23). De VN-Richtlijnen bepalen dat de dossiers beschikbaar gesteld moeten worden aan het kind, evenals aan zijn ouders of voogden, binnen de grenzen van het recht van het kind op privacy en vertrouwelijkheid. Vergelijkbaar met het recht op toelichting in het DRM stellen de richtlijnen dat er in aangepaste bijstand voorzien moet worden voor, gedurende en na de raadpleging van het dossier (para. 111).

– RECHT OP BIJSTAND (DOOR EEN VERTROUWENSPERSOON)

Het recht op bijstand door een vertrouwenspersoon is opgenomen in het DRM, in aanbeveling (2005)⁵ en in de VN-Richtlijnen. Het VRK bevat geen bepalingen hierover. De Q4C-Standaarden stellen slechts algemeen dat het kind en zijn familie ondersteund worden tijdens het besluitvormingsproces (standaard 1). Overeenkomstig artikel 24 DRM heeft de minderjarige het recht om zich in alle contacten met de jeugdhulpverlening en in de uitoefening van zijn rechten te laten bij-

55. Eigen benadrukking.

staan door een vertrouwenspersoon. Deze persoon moet aan drie voorwaarden voldoen: (i) door het beroepsgeheim gebonden zijn of personeelslid zijn van de onderwijsinstelling van de minderjarige; (ii) niet rechtstreeks betrokken zijn bij de jeugdhulpverlening; en (iii) op ondubbelzinnige wijze aangewezen zijn door de minderjarige. In twee gevallen kan de jeugdhulpvoorziening of de toegangspoort een vertrouwenspersoon voor de minderjarige aanwijzen: (i) als de minderjarige niet in staat is om zelf zo'n persoon aan te wijzen en de ouders tegenstrijdige belangen hebben, en (ii) als de minderjarige en zijn opvoedingsverantwoordelijke tegenstrijdige belangen hebben en niemand het ouderlijk gezag over de minderjarige uitoefent.

In aanbeveling (2005)⁵ wordt het recht van kinderen die leven in een instelling op toegang tot een vertrouwenspersoon en tot een bevoegde instantie voor vertrouwelijk advies over hun rechten vermeld als een aspect van het recht op privacy (*supra*). Eén van de algemene beginselen van de VN-Richtlijnen met betrekking tot alternatieve zorg is dat een kind nooit zonder de steun en bescherming van een wettelijke voogd of een andere erkende verantwoordelijke volwassene persoon of bevoegde publieke instantie mag zijn (para. 19). Voor formele alternatieve zorgvoorzieningen wordt geconcretiseerd dat kinderen toegang moeten hebben tot een vertrouwenspersoon die ze volledig mogen vertrouwen. Deze persoon wordt door de bevoegde autoriteit aangeduid, met het akkoord van het kind. Ten slotte moet het kind ervan op de hoogte gebracht worden dat wettelijke of ethische standaarden kunnen vereisen dat onder bepaalde omstandigheden de confidentialiteit geschonden wordt (para. 98). Inzake de bijstand door een vertrouwenspersoon bevat het DRM dus de meest gedetailleerde voorwaarden inzake wie deze persoon mag zijn.

– KLACHTRECHT

Ook het klachtrecht is enkel opgenomen in het DRM, aanbeveling (2005)⁵ en de VN-Richtlijnen, waar het klachtrecht beperkt is tot de voorzieningen van formele alternatieve zorg (para. 99). De bepalingen van de drie instrumenten lopen uiteen voor wat het antwoord op twee vragen betreft: Waarover kan geklaagd worden? En bij welke instantie kan een klacht ingediend worden?

Aangaande het voorwerp van het klachtrecht stelt artikel 29 DRM dat de minderjarige het recht heeft om klachten te formuleren over (i) de inhoud van de jeugdhulp en de wijze waarop ze wordt verstrekt; (ii) de leefomstandigheden bij (semi)residentiële hulpverlening; en (iii) de niet-naleving van de rechten opgesomd in het decreet. De twee andere instrumenten vermelden slechts één of twee van deze aspecten. Overeenkomstig

de VN-Richtlijnen kunnen kinderen in formele alternatieve zorg klachten of bezorgdheden formuleren met betrekking tot hun behandeling (eerste aspect in het DRM) en de omstandigheden van hun plaatsing (tweede aspect in het DRM) (para. 99). Aanbeveling (2005)⁵ bevat alleen het derde aspect van het klachtrecht van het DRM, door te stellen dat kinderen die leven in een instelling het recht hebben om klachten te formuleren “om de fundamentele rechten van kinderen te doen gelden”. Inzake het voorwerp van het klachtrecht is het DRM dus het meest comprehensief.

Voor wat de instantie betreft waarbij een klacht ingediend kan worden, gaat het DRM echter minder ver. De minderjarige moet zijn klacht formuleren “bij een jeugdhulpvoorziening, de toegangspoort of de trajectbegeleiding” (art. 29). Daartegenover stellen de VN-Richtlijnen dat kinderen hun klachten moeten kunnen kenbaar maken via een “gekend, effectief en onpartijdig mechanisme” (para. 99). Aanbeveling (2005)⁵ bepaalt nog sterker dat kinderen die leven in een instelling het recht hebben om klachten te formuleren voor een “identificeerbaar, onpartijdig en onafhankelijk orgaan”. Men kan bezwaarlijk aannemen dat de organen van de integrale jeugdhulp voldoen aan deze criteria van onpartijdigheid en onafhankelijkheid, zoals die in de VN-Richtlijnen en de aanbeveling van de Raad van Europa naar voor worden geschoven.

5. BEPALINGEN DIE ALLEEN IN HET DRM VOORKOMEN

Een aantal bepalingen is uniek voor het DRM. Op deze vlakken kan het decreet dus als innovatief beschouwd worden.

– BEKWAAMHEID

Eén van de opmerkelijkste bepalingen betreft de bekwaamheid van de minderjarige. Artikel 4, § 1 DRM luidt: “Onverminderd de rechten van de ouders, oefent de minderjarige de rechten, opgesomd in dit decreet, zelfstandig uit.” Met “zelfstandig” wordt bedoeld dat de minderjarige de rechten zelf uitoefent, zonder vertegenwoordiging of bijstand van anderen, en zonder dat achteraf verzet geuit kan worden. Deze bepaling doet geen afbreuk aan de rechten die ouders kunnen uitoefenen op grond van hun ouderlijk gezag⁵⁶. Artikel 4, § 1 DRM bevat geen vereiste van leeftijd of maturiteit, zodat in principe elke minderjarige – ongeacht zijn leeftijd – de rechten in het DRM zelfstandig kan uitoefenen. Dit principe wordt in artikel 4, § 2 DRM genuanceerd voor drie belangrijke rechten: het recht om in te stemmen met de jeugdhulp (art. 8), het recht om niet tegen zijn wil van zijn ouders gescheiden te worden (art. 13) en het recht op toegang tot het dossier (art. 22). Deze drie rechten kan de minderjarige zelf

56. Zie J. PUT, *Handboek Jeugdbeschermingsrecht*, 548.

standig uitoefenen, “op voorwaarde dat hij tot een redelijke beoordeling van zijn belangen in staat is, rekening houdend met zijn leeftijd en zijn maturiteit”. Als de minderjarige twaalf jaar of ouder is, geldt er een – weerlegbaar – vermoeden dat hij tot een redelijke beoordeling van zijn belangen in staat is.

– *RECHT OP INSTEMMING MET EN VRIJE KEUZE VAN DE BUITENGERECHTELIJKE JEUGDHULP*

Een andere reeks unieke bepalingen van het DRM betreft het recht van de minderjarige om geïnformeerd vrij in te stemmen met de buitengerechtelijke jeugdhulp, en het recht om die hulp te weigeren (art. 8), op voorwaarde dat hij tot een redelijke beoordeling van zijn belangen in staat is (art. 4, § 2). Bovendien heeft de minderjarige het recht om de jeugdhulpaanbieder vrij te kiezen en ook om nadien te veranderen, indien de vereiste buitengerechtelijke jeugdhulp door meerdere jeugdhulpaanbieders verstrekt kan worden (art. 9). Ten slotte heeft de minderjarige het recht om de interventie van een bepaalde jeugdhulpverlener binnen een voorziening te weigeren. Dit recht is onderworpen aan twee voorwaarden: de opdracht en organisatie van de jeugdhulpvoorziening moeten dit toelaten, en de weigering mag de jeugdhulpverlening aan de minderjarige niet op de helling zetten. De weigering van de minderjarige wordt op zijn verzoek toegevoegd aan het dossier, eventueel vergezeld van een schriftelijke motivering van die weigering (art. 10, § 1). De bepalingen van de eerste paragraaf van artikel 10 DRM zijn eveneens van toepassing op de toegangspoort en de trajectbegeleiding (art. 10, § 2).

– *RECHT OP EEN VRIJ BESTEEDBAAR BEDRAG*

Een derde concretisering die alleen in het DRM voorkomt, is het recht van minderjarigen in residentiële voorzieningen op een vrij besteedbaar bedrag, ten laste van de Vlaamse overheid (art. 26). Dit recht op zakgeld houdt verband met het recht op privacy; het kan worden gezien als een middel om vorm te geven aan zijn privéleven. Het DRM stelt dat de Vlaamse Regering het bedrag en de nadere regels voor de toekenning van dit bedrag bepaalt, evenals de wijze van betaling. Recent werden hiertoe binnen verschillende sectoren van de integrale jeugdhulp nadere regels uitgewerkt.

6. BEPALINGEN DIE ALLEEN IN DE INTERNATIONALE INSTRUMENTEN VOORKOMEN

Ten slotte is er een aantal thema's die niet in het DRM aan bod komen, maar wel in verschillende van de internationaalrechtelijke instrumenten terug te vinden zijn. Hier rijst de vraag of het DRM inspiratie kan of moet

putten uit deze andere instrumenten. Dit is bijzonder relevant gelet op de zelfverklaarde “comprehensieve roeping” van het DRM, dat beoogt de verschillende rechten van de minderjarige in de jeugdhulp in een alomvattend instrument samen te brengen (*supra*)⁵⁷. Het feit dat een bepaald recht niet opgenomen is binnen het DRM, impliceert niet noodzakelijk dat dit recht niet gewaarborgd is in de Belgische rechtsorde. Om de vraag of een bepaald recht voldoende gewaarborgd wordt binnen de Belgische rechtsorde sluitend te kunnen beantwoorden, zou de volledige wet- en regelgeving ter zake geanalyseerd moeten worden. Een dergelijk opzet valt buiten het bestek van deze studie. De toegevoegde waarde van het opnemen van een bepaald recht in het DRM is dat dit recht geëxpliciteerd en geconcretiseerd wordt binnen het kader van de jeugdhulp.

6.1. ALGEMENE BEPALINGEN

– *RECHT OP GEZONDHEIDSZORG*

Alle internationale instrumenten beklemtonen het recht op (toegang tot) gezondheidszorg. Het VRK erkent het recht van elk kind op de hoogst mogelijke mate van gezondheid en op toegang tot de gezondheidszorg (art. 24 VRK). Overeenkomstig aanbeveling (2005)⁵ hebben kinderen die leven in een instelling recht op gezondheidszorg van een goede kwaliteit, aangepast aan hun noden en welzijn. De VN-Richtlijnen stellen dat het recht van kinderen zonder ouderlijke zorg op toegang tot gezondheidsdiensten gewaarborgd moet worden (para. 16)⁵⁸. De Q4C-Standaarden bepalen dat de leefvoorwaarden en de infrastructuur van de zorgorganisatie moeten voldoen aan de behoeftes van het kind inzake gezonde leefomstandigheden (standaard 12). Het expliciet opnemen van een recht op gezondheidszorg in het DRM was een bevestiging geweest van het VRK in de context van de jeugdhulpverlening, maar niet strikt noodzakelijk. Een dergelijke bepaling zou evenwel nuttig zijn om meer aandacht te vestigen op deze problematiek binnen de jeugdhulpverlening en zou kunnen dienen als hefboom voor het eisen van een adequate en specifieke gezondheidszorg, aangepast aan de context van de jeugdhulpverlening.

– *RECHT OP ONDERWIJS*

Ook het recht op (toegang tot) onderwijs is in alle internationale instrumenten opgenomen. Naast het erkennen van het algemene recht op onderwijs van kinderen (art. 28) stelt het VRK ook een aantal doelstellingen van het onderwijs voorop (art. 29). Een van de specifieke rechten van kinderen die leven in een instelling neergelegd in aanbeveling (2005)⁵ is het recht op toe-

57. *Parl.St.* VI.Parl. 2003-2004, nr. 2063/1, 1.

58. Voor formele alternatieve zorgsettings, zie ook paras. 84 en 91 VN-Richtlijnen.

gang tot alle types van onderwijs, beroepsvorming en training, onder dezelfde voorwaarden als voor alle andere kinderen. De Q4C-Standaarden vermelden de toegang tot onderwijs als een aspect van aangepaste leefomstandigheden tijdens de plaatsing (standaard 12) en als een onderdeel van de voorbereiding om zelfstandig te kunnen leven (standaard 14). Ook de VN-Richtlijnen waarborgen het recht op toegang tot onderwijs van kinderen zonder ouderlijke zorg (para. 16)⁵⁹. Net zoals inzake het recht op gezondheidszorg zou het opnemen in het DRM van een recht op (toegang tot) onderwijs duiden op een besef van de extra aandacht die aan minderjarigen in de jeugdhulp besteed moet worden voor een effectieve realisatie van hun recht op onderwijs. Gelet op de bijzondere situatie en specifieke noden van kinderen in zorg zou een precisering van het recht op onderwijs in de context van jeugdhulpverlening een toegevoegde waarde hebben.

– *RECHT OP EEN ADEQUATE LEVENSTANDAARD*

Elk kind heeft het recht om te genieten van een adequate levensstandaard, die toereikend is voor zijn fysieke, mentale, spirituele, morele en sociale ontwikkeling (art. 27 VRK). De Q4C-Standaarden stellen dat de levensomstandigheden van kinderen in zorg buitenshuis moeten beantwoorden aan de noden van het kind inzake, onder meer, comfort en veiligheid (standaard 12). Eén van de vereisten voor formele alternatieve zorgsettings in de VN-Richtlijnen is dat zorgverstrekkers moeten garanderen dat kinderen voldoende gezonde voeding krijgen (para. 83). De accommodatie moet ook aangepast zijn aan de gezondheids- en veiligheidsvoorschriften (para. 91). Het DRM en aanbeveling (2005)⁵ verwijzen niet uitdrukkelijk naar (aspecten van) dit recht op een adequate levensstandaard. Dezelfde redenering kan worden gemaakt als voor het recht op gezondheid en onderwijs.

– *KINDEREN MET BIJZONDERE ZORGBEHOEFTE*

Het DRM en aanbeveling (2005)⁵ bevatten geen referenties aan kinderen met bijzondere zorgbehoeftes. Volgens de Q4C-Standaarden daarentegen moeten de specifieke noden van kinderen met speciale zorgbehoeftes in rekenschap gebracht worden tijdens het besluitvormingsproces (standaard 3). Ook moeten kinderen met speciale zorgbehoeftes de passende zorg krijgen (standaard 13). Overeenkomstig de VN-Richtlijnen moeten de voorzieningen die verantwoordelijk zijn voor formele alternatieve zorg ervoor zorgen dat, waar nodig, de zorgverstrekkers voldoende voorbereid zijn om te reageren op kinderen met speciale zorgbehoeftes. Als voorbeelden worden vermeld kinderen die leven met hiv/aids of andere chronische fysieke of mentale aandoeningen, en kinderen met een fysieke of men-

tale handicap (para. 117). Het VRK ten slotte erkent het recht van kinderen met een handicap op een volwaardig en behoorlijk leven, en op bijzondere zorg (art. 23 VRK). Voor kinderen met een handicap geldt het VRK dus als bindend instrument. Het opnemen van een “recht van kinderen met bijzondere zorgbehoeftes op aangepaste zorg” in het DRM zou dus vooral relevant zijn voor kinderen die geen mentale of fysieke handicap hebben, maar om een andere reden speciale zorgen nodig hebben.

– *RECHT OP VRIJE TIJD, SPEL EN CULTURELE ACTIVITEITEN*

Artikel 31 VRK omvat het recht van alle kinderen op vrije tijd, spel en deelname aan culturele activiteiten. In aanbeveling (2005)⁵ worden spel, sport, culturele activiteiten en informeel onderwijs gezien als manieren waardoor het recht om voorbereid te worden op actief en verantwoordelijk burgerschap gerealiseerd kan worden (*infra*). Overeenkomstig de VN-Richtlijnen moeten zorgverstrekkers in formele alternatieve zorgvoorzieningen ervoor zorgen dat het recht van elk kind om zich te ontwikkelen door spel en vrijetijdsactiviteiten gerespecteerd wordt (para. 86). De Q4C-Standaarden en het DRM bevatten geen gelijkaardige bepalingen. Aangezien het recht op vrije tijd en spel gewaarborgd is in het VRK, is het bevestigen ervan in het DRM in principe niet noodzakelijk. Het recht op vrije tijd en spel is echter één van de rechten van kinderen waaraan vaak minder belang gehecht wordt en/of die bij beperkte middelen naar de achtergrond geschoven worden. Daarom zou een uitdrukkelijke erkenning in het DRM van het recht van minderjarigen in de integrale jeugdhulp om zich door vrije tijd en spel te ontspannen en te ontwikkelen interessant zijn.

6.2. BEPALINGEN SPECIFIEK VOOR DE JEUGDHULP

Tot slot is een aantal bepalingen alleen of vooral relevant binnen de context van de jeugdhulp. Gelet op het algemene karakter van het VRK zijn deze rechten niet in het verdrag opgenomen. De drie op jeugdhulp gerichte internationale instrumenten zijn echter niet bindend. Daarom zou het opnemen van bepalingen hieromtrent in het DRM een versterking van de rechtspositie van minderjarigen in de jeugdhulp impliceren.

– *RECHT VAN BROERS EN ZUSSEN OM SAMEN TE BLIJVEN*

Overeenkomstig aanbeveling (2005)⁵ hebben broers en zussen die leven in een instelling het recht om samen te blijven, telkens als dit mogelijk is. De Q4C-Standaarden wijden een aparte standaard aan het feit dat er voor broers en zussen samen gezorgd moet worden (standaard 4). Afzonderlijke plaatsing is enkel mogelijk als dit het welzijn van de broers en zussen ten goede

59. Voor formele alternatieve zorgsettings, zie ook para. 85 VN-Richtlijnen.

komt. In dat geval wordt het contact tussen hen verzekerd, tenzij dit een negatief effect heeft. De VN-Richtlijnen schrijven eveneens voor dat broers en zussen met een bestaande band in principe niet van elkaar gescheiden mogen worden bij plaatsing in alternatieve zorg, tenzij er een duidelijk risico van misbruik is of een andere reden die in het belang van het kind is. In ieder geval moeten broers en zussen contact met elkaar kunnen onderhouden, tenzij dit tegen hun wensen of belangen ingaat (para. 17)⁶⁰.

In 2007 werd een wetsvoorstel ingediend om een nieuwe titel IXbis in te voegen in het Burgerlijk Wetboek, “die het beginsel van de broederschap en de zusterschap als bijzondere relatie bevestigt”⁶¹. Het eerste lid van artikel 387^{quater} van deze titel zou luiden: “Behoudens gewichtige redenen hebben broers en zusters het recht niet te worden gescheiden.” De toelichting geeft een aantal voorbeelden van mogelijke gewichtige redenen: materiële onmogelijkheid om broers en zussen samen onder te brengen (wegens te groot aantal kinderen of leeftijdsverschil), specifieke medische of onderwijsbehoeften, geweld, of een zeer slechte verstandhouding tussen de kinderen. Als dit wetsvoorstel wordt doorgevoerd, zou deze algemene rechtsregel ook van toepassing zijn binnen de (integrale) jeugdhulp⁶². Indien het voorstel het niet haalt, kan de opname in het DRM van het recht van broers en zussen om samen te blijven in de jeugdhulp overwogen worden, als een concretisering van het recht op respect voor het gezinsleven. Een rechtsregel op een algemener niveau lijkt echter wenselijker, daar er geen bijkomende preciseringen van het recht van broers en zussen om niet gescheiden te worden binnen de specifieke context van de jeugdhulp nodig zijn, en zo de beperkingen van het toepassingsgebied van het DRM vermeden worden.

– INDIVIDUEEL ZORGPLAN

Een tweede gemeenschappelijk aspect van de drie specifieke internationale instrumenten is het individueel zorgplan. Eén van de richtlijnen voor de implementatie van aanbeveling (2005)5 luidt dat een individueel zorgplan opgesteld moet worden. Dit zorgplan moet de rechten van het kind waarborgen, in het bijzonder het recht van het kind om gehoord te worden. Ook de Q4C-Standaarden schrijven voor dat het zorgproces buitenshuis begeleid moet worden door een individueel zorgplan. Dit plan beschrijft het ontwikkelingsniveau van het kind, stelt doelstellingen en maatregelen voorop en verduidelijkt de middelen die nodig zijn (standaard 6). Ook de VN-Richtlijnen wijden verschillende paragrafen aan het planningsproces (paras. 61-

63). Voormelde verschillende bepalingen inzake het individueel zorgplan zijn niet geformuleerd als een “recht” van de minderjarige, maar als een na te streven kwaliteitsstandaard. In die zin zou de opname in het DRM van een “recht” van de minderjarige op een individueel zorgplan een dubbele verhoging van de rechtsbescherming betekenen: via de opwaardering van een kwaliteitsstandaard naar een recht enerzijds, en via de integratie van dit recht in een juridisch bindend instrument anderzijds.

– RECHT OP VOORBEREIDING NAAR ZELFSTANDIGHEID

Een derde onderwerp dat niet in het DRM aan bod komt, is de voorbereiding naar zelfstandigheid van het kind of de jongere. Volgens de aanbeveling van de Raad van Europa is één van de specifieke rechten van kinderen die leven in een instelling “het recht om voorbereid te worden op actief en verantwoordelijk burgerschap, door spel, sport, culturele activiteiten, informeel onderwijs en toenemende verantwoordelijkheden”. Standaard 14 van de Q4C-Standaarden luidt: “Het kind/de jongvolwassene wordt voortdurend voorbereid om zelfstandig te leven.” Overeenkomstig de VN-Richtlijnen moeten de voorzieningen erop gericht zijn om kinderen voor te bereiden om op hun eigen kracht te vertrouwen en om zich volledig te integreren in de samenleving (para. 131)⁶³. Gelet op het niet-bindende karakter van deze instrumenten zou het relevant zijn dat in het DRM “een recht op voorbereiding naar actief burgerschap en zelfstandig leven” wordt ingeschreven.

– NAZORG

De drie specifieke internationale instrumenten besteden ook uitgebreid aandacht aan het proces van nazorg. Eén van de basisbeginselen van aanbeveling (2005)5 leest: “Een kind dat de zorg verlaat, moet recht hebben op een beoordeling van zijn noden en behoorlijke nazorg in overeenstemming met de doelstelling om de re-integratie van het kind in zijn familie en de samenleving te verzekeren.” Vier kwaliteitsstandaarden bij *out-of-home child care* hebben betrekking op de nazorg: het verlaten van de zorg wordt nauwkeurig gepland en uitgevoerd (standaard 15); de communicatie tijdens het proces van nazorg gebeurt op een zorgvuldige en gepaste manier (standaard 16); het kind/de jongvolwassene wordt versterkt om te participeren in het nazorgproces (standaard 17); en follow-up, continue steun en mogelijkheden tot contact worden gegarandeerd (standaard 18). Ook de VN-Richtlijnen bevatten verschillende bepalingen met betrekking tot steun tijdens het nazorgproces (paras. 131-136). De

60. Zie ook para. 62 VN-Richtlijnen.

61. Wetsvoorstel tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek betreffende de persoonlijke banden tussen broers en zusters, *Parl.St.* Kamer 2007-2008, nr. 0276/001, 4.

62. *Ibid.*, 8.

63. Zie ook para. 94 VN-Richtlijnen.

(algemene) rechten gewaarborgd door het DRM zijn ook van toepassing tijdens de nazorg (*supra*). Naar het voorbeeld van de Q4C-Standaarden en de VN-Richtlijnen zouden in het DRM echter ook specifieke rechten voor tijdens het nazorgproces opgenomen kunnen worden. Nazorg is immers een essentieel onderdeel van kwalitatief hoogstaande jeugdhulpverlening.

7. EVALUATIE

Deze sectie bevat een evaluatie vanuit drie verschillende perspectieven: een synthese van de hierboven uitgevoerde toetsing van de bepalingen van het DRM, een evaluatie op basis van de “WAP-methode” en een globale vergelijking van de verschillende instrumenten. Sowieso heeft elk instrument zijn eigen karakter en toepassingsgebied, waarmee rekening gehouden moet worden.

De meeste bepalingen van het DRM komen ook voor in verscheidene of alle internationale instrumenten, zij het soms met een verschillende reikwijdte. In een aantal gevallen gaat het DRM verder dan de andere instrumenten. Zo geniet de minderjarige tijdens het besluitvormingsproces inzake een scheiding van zijn ouders in het kader van de jeugdhulp een grotere rechtsbescherming onder het DRM dan onder het VRK, om twee redenen. Enerzijds wordt in het DRM prioriteit gegeven aan de mening van de minderjarige, terwijl overeenkomstig het VRK de opvatting van de ouders bepaalt of een minderjarige al dan niet van hen gescheiden wordt. Anderzijds kan in het DRM alleen een rechter toch de verwijdering van de minderjarige van zijn ouders bevelen, tegen de wil van de minderjarige (DRM) of de ouders (VRK) in. In het VRK komt deze beslissingsmacht toe aan “bevoegde autoriteiten, onder voorbehoud van de mogelijkheid van rechterlijke toetsing”. In tegenstelling tot de andere instrumenten bevat het DRM daarenboven in een aantal gevallen een motiveringsplicht. Dit is het geval indien aan de mening van het kind geen passend gevolg gegeven wordt, en indien het recht beperkt wordt om met bepaalde personen om te gaan of bezoek te ontvangen (als dit niet door een rechterlijke beslissing is). Ook bevatten de internationale instrumenten geen concrete bepalingen inzake een inspraakregeling of het recht van de minderjarige om te vergaderen, daar waar het DRM deze participatie op groepsniveau wel uitdrukkelijk inschrijft. Ten slotte is een aantal thema’s gedetailleerder uitgewerkt in het DRM dan in andere instrumenten, bijvoorbeeld de regelingen inzake (toegang tot) het dossier, de bijstand van een vertrouwenspersoon en de voorwaarden om sancties op te leggen aan de minderjarige. Ook het voorwerp van klachtrecht is uitgebreider in het DRM. Volgens het decreet moeten de klachten echter inge-

diend worden bij de organen van de jeugdhulp zelf, terwijl aanbeveling (2005)⁵ en de VN-Richtlijnen een onafhankelijke en onpartijdige instantie vooropstellen. Dit laatste is een voorbeeld van waar de internationale instrumenten een grotere rechtsbescherming bieden dan het DRM.

Op een aantal vlakken bevat het DRM vernieuwende bepalingen en kan het als inspiratiebron dienen voor andere regelgevers. Zo is het DRM uniek wat zijn bekwaamheidsregeling betreft. Ook het recht op instemming met en vrije keuze van de buitengerechtelijke jeugdhulp en het recht op een vrij besteedbaar bedrag vinden geen parallel in de vier bestudeerde internationale instrumenten. Daartegenover staat dat verschillende thema’s niet aan bod komen in het DRM, maar wel in de andere instrumenten. De concretisering van een aantal algemene rechten (gezondheidszorg, onderwijs, adequate levensstandaard, vrije tijd en spel) in het DRM zou het belang van een effectieve realisatie van deze rechten voor minderjarigen in de jeugdhulp benadrukken. Het uitdrukkelijk opnemen in het DRM van de rechten van kinderen met *bijzondere zorgbehoeftes* zou een grotere rechtsbescherming inhouden, omdat het VRK alleen de rechten van kinderen *met een handicap* waarborgt. Een aantal bepalingen die voornamelijk relevant zijn binnen de jeugdhulp, komt niet in het VRK voor, maar wel in de drie specifieke internationale instrumenten. Bijzonder interessant zijn het recht van broers en zussen om samen te blijven binnen de jeugdhulp en het recht op voorbereiding naar een zelfstandig en onafhankelijk leven toe. De internationale instrumenten bevatten ook specifieke bepalingen inzake een individueel zorgplan en het proces van nazorg. Omwille van het juridisch bindend karakter van het DRM zou een opname van gelijkaardige bepalingen in het DRM een versterking van de rechtspositie van de minderjarige in de jeugdhulp tot gevolg hebben. Een ander voordeel van het DRM in vergelijking met de internationale instrumenten is zijn gerichtheid op jeugdhulpaanbieders. Het uitbreiden van het DRM met deze bepalingen (en met voormelde algemene rechten) zou bovendien stroken met de ambitie van het DRM om een comprehensief instrument te zijn, dat *alle* rechten van de minderjarige in de jeugdhulp omvat.

Ten tweede kan voor de evaluatie de “WAP-methode” gebruikt worden⁶⁴. Deze methodiek maakt een onderscheid tussen drie soorten verplichtingen: zaken die *wettelijk* geregeld (moeten) worden volgens internationale standaarden (W); zaken die overeenkomstig internationaalrechtelijke bepalingen *aantoonbaar* moeten zijn – niet noodzakelijk in wetgeving, dit kan ook in een andere formele regeling, zoals bijvoorbeeld een huishoudelijk reglement (A); en aspecten die een *praktijk-*

64. Deze evaluatiemethode werd ontwikkeld in een studie over de rechtspositie van jongeren in detentie van het Instituut voor Sociaal Recht van de K.U.Leuven, uitgevoerd in opdracht van het Kinderrechtencommissariaat. Zie M. ROM, K. HERBOTS en J. PUT, *De rechtspositie van jongeren in detentie*.

evaluatie behoeven (P). De eerste twee soorten verplichtingen (W en A) worden geëvalueerd op één van de volgende vier manieren: voldaan (+), niet voldaan (-), gedeeltelijk voldaan (+/-), onduidelijk of het voldaan is (?). Vermits deze studie de analyse van een decreet behelst, kunnen alleen uitspraken gedaan worden over het eerste niveau, aspecten die wettelijk geregeld (moeten) worden (W). Er kan niets gezegd worden over het aantoonbaar zijn van bepaalde aspecten in andere formele documenten (A) of over de nood aan een praktijkevaluatie (P).

Voor alle rechten die opgenomen zijn in het DRM (secties 4 en 5) geldt een evaluatiecode "W+": er bestaat een internrechtelijke bepaling, ongeacht of dit verplicht is vanuit het internationale recht. Voor de bepalingen die niet in het DRM maar wel in één of meer internationale instrumenten voorkomen (sectie 6) geldt op basis van deze studie een evaluatiecode "W?". Binnen het beperkte kader van deze analyse is het niet mogelijk om met zekerheid te stellen dat deze rechten voldoende wettelijk gewaarborgd zijn voor minderjarigen in de integrale jeugdhulp. Minstens een aantal van de algemene rechten (bv. gezondheidszorg, onderwijs) wordt echter op een ander (bv. grondwettelijk) niveau gegarandeerd.

Wanneer we dan, ten derde, de verschillende instrumenten op een globale manier vergelijken, blijkt het VRK in een aantal opzichten het meest restrictief, bijvoorbeeld inzake de personen met wie de minderjarige contact moet kunnen onderhouden. Het is logisch dat de andere instrumenten soms verder gaan, aangezien het VRK van de vijf instrumenten zowel het oudste als het enige bindende instrument van internationaal recht is. Zoals elk verdrag garandeert het VRK een aantal minimumstandaarden die verder uitgebouwd kunnen worden in daaropvolgende documenten. Dit is het duidelijkst voor de VN-Richtlijnen betreffende alternatieve zorg. Op verschillende punten bevatten deze richtlijnen voorschriften die veel gedetailleerder zijn dan in de andere instrumenten, zoals inzake het belang van het kind, de periodieke herziening van de behandeling/plaatsing, en het recht op vrijheid van godsdienst. De VN-Richtlijnen betreffende alternatieve zorg kunnen vandaag dan ook als het meest omvattende instrument betreffende kinderen in zorg geïdentificeerd worden. In het algemeen moeten de verschillende instrumenten als complementair ten aanzien van elkaar beschouwd worden.

Er kan worden besloten dat het DRM de internationaalrechtelijke toetsing doorstaat, en bovendien een aantal innovatieve bepalingen bevat. Toch blijft er nog

ruimte voor een verdere versterking van de rechtspositie van de minderjarige in de integrale jeugdhulp, waarbij de specifieke internationale instrumenten inzake kindzorg inspiratie kunnen bieden, bijvoorbeeld inzake een individueel zorgplan, het recht op voorbereiding naar een zelfstandig leven, en het proces van nazorg. Reeds in de toelichting bij het DRM werd echter erkend dat "een juridische verankering van rechten een essentiële, maar niet voldoende voorwaarde is voor een effectieve rechtsbescherming"⁶⁵. Het vastleggen of versterken van de rechtspositie van de minderjarige in de jeugdhulp garandeert niet dat de zorg kwaliteitsvoller zal zijn⁶⁶. Voor een kwaliteitsvolle zorg moet aan een veelheid van factoren voldaan zijn, waarbij een uitgeklaarde rechtspositie van de minderjarige nuttig kan zijn, maar niet voldoende is.

REFERENTIES

- CANTWELL, N., "The origins, development and significance of the United Nations Convention on the Rights of the Child", in S. DETRICK (ed.), *The United Nations Convention on the Rights of the Child: A Guide to the "Travaux préparatoires"*, Dordrecht, Martinus Nijhoff Publishers, 1992, 19-30.
- FICE, IFCO en SOS CHILDREN'S VILLAGES, *Quality4Children Standards for Out-of-Home Child Care in Europe*, 2007, 87 p., www.quality4children.info.
- GUDBRANDSSON, B., *Rights of children at risk and in care*, Straatsburg, Council of Europe Publishing, 2006, 78 p.
- GUDBRANDSSON, B., *Rights of Children in Institutions. Report on the implementation of the Council of Europe Recommendation Rec(2005)5 on the rights of children living in residential institutions*, Council of Europe, 2008, 50 p.
- LIEFAARD, T., *Deprivation of Liberty of Children in Light of International Human Rights Law and Standards*, Antwerpen, Intersentia, 2008, xxx + 696 p.
- PUT, J. en VAN DER STRAETE, I., "Integrale Jeugdhulp en Rechtspositie Minderjarigen", *TJK* 2004, 230-257.
- PUT, J., *Handboek Jeugdbeschermingsrecht*, Brugge, die Keure, 2010, xxi + 592 p.
- RAAD VAN EUROPA, "Building a Europe for and with children – 2009-2011 Strategy" (Stockholm Strategy).
- ROM, M., HERBOTS, K. en PUT, J., *De rechtspositie van jongeren in detentie in een (inter)nationaal perspectief*, Leuven, 2009, 208 p., www.law.kuleuven.be/isr/onlinepublicaties.html.
- ROOSE, R., "Leiden kinderrechten tot engagement in de zorg?", *Alert* 2007, 13-17.
- VAN BEEK, F. en RUTJES, L. (eds.), *Kwaliteitsstandaarden Jeugdzorg Q4C. Wat kinderen en jongeren belangrijk vinden als ze niet thuis wonen*, Houten, Bohn Stafleu van Loghum, 2009, 158 p.
- VANDENHOLE, W., "Twintig jaar kinderrechtenverdrag (1989-2009): een Belgische stand van zaken", *RW* 2009, 386-404.
- VERHELLEN, E., *Verdrag inzake de rechten van het kind. Achtergronden, motieven, strategieën, hoofdlijnen*, Leuven, Garant, 2000, 252 p.

65. *Parl.St.* VI.Parl. 2003-2004, nr. 2063/1, 6.

66. Zie bv. R. ROOSE, "Leiden kinderrechten tot engagement in de zorg?", *Alert* 2007, 13-17; W. VANDENHOLE, "Twintig jaar kinderrechtenverdrag", zie noot 34, 404.